

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Aktivní občanská společnost jako téma výchovy k občanství

Vypracovala: Bc. Václava Čimerová
Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Hanáček, Ph.D.

České Budějovice 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích,

.....

Bc. Václava Čimerová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucímu své diplomové práce, panu PhDr. Vladimíru Hanáčkovi, Ph.D., za možnost věnovat se zvolenému tématu a pozvednout jeho didaktický rozměr, stejně jako oběma respondentům, díky jejichž výpovědím mi bylo umožněno pohlédnout na zvolenou tematiku detailněji a komplexněji. V neposlední řadě patří můj dík všem mým blízkým za jejich pochopení a podporu poskytovanou v průběhu zpracovávání této práce.

Anotace

Tato diplomová práce pojednává o tématu občanské společnosti a jeho možném didaktickém využití ve výuce předmětu výchova k občanství na druhém stupni základních škol. V teoretické části si klade za cíl nastínění konceptuálního rámce termínu občanské společnosti společně s jeho nezákladnějšími funkcemi a nejčastějšími projevy ve společenské sféře. Praktická rovina práce je pak zasvěcena výzkumu občanské participace a vývoji občanské společnosti v průřezu let v obci Příkosice. Práce přináší nejen prvky teoretického fundamentu, ale díky konkrétní místní aplikaci zásadních východisek dosahuje kompaktní perspektivy ve vztahu k výuce občanské výchovy na základních školách. Didaktická část obsahuje autorkou navržené didaktické materiály a jejich teoretické zakotvení v kurikulárním dokumentu.

Klíčová slova: občanská společnost, participace, společnost, výchova k občanství, demokracie

Annotation

This thesis focuses on the topic of civil society and its possible didactic use during the teaching process in the subject Civic education at elementary schools. The theoretical part aims to outline the conceptual framework of the term civil society with its most basic functions and most common manifestations in the social sphere. The practical part of this thesis is devoted to the research of civic participation and the development of civil society in a cross-section of years in the municipality of Příkosice. The thesis not only provides theoretical elements but thanks to the specific local application of the fundamental premises achieves a compact perspective in relation to the teaching of civic education at elementary schools. The didactic part consists of materials created by the author of this thesis and anchors them in the curriculum document.

Key words: civil society, participation, society, civic education, democracy

Obsah

Úvod.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Občanská společnost.....	9
1.1 Vymezení pojmu.....	9
1.2 Koncept občanské společnosti v mezích práce.....	11
1.3 Koncept občanské společnosti v kontextu historie a současnosti.....	11
1.3.1 Historie konceptu	11
1.3.2 Koncept v soudobé perspektivě.....	15
1.4 Funkce občanské společnosti.....	18
1.5 Organizace občanské společnosti.....	21
1.6 Formování občanské společnosti na našem území	23
1.6.1 Občanská společnost v 19. století	23
1.6.2 Občanská společnost ve 20. století	25
1.6.2.1 Období první republiky	25
1.6.2.2 Období nedemokratických režimů	26
1.6.2.3 Vývoj po roce 1989	28
2 Obec Příkosice.....	33
2.1 Základní informace	33
2.2 Historie obce Příkosice.....	34
2.2.1 Příkosická fata morgana.....	36
PRAKTICKÁ ČÁST	38
3 Občanská společnost v obci Příkosice.....	38
3.1 Místní spolky a organizace	39
3.1.1 Sbor dobrovolných hasičů	40
3.1.2 TJ Čechie Příkosice	42

3.1.3	Hubert	44
3.1.4	Modelář	44
3.1.5	Klubíčko	45
3.1.6	Čechiáček	45
3.1.7	Zahradníci Příkosice La Pardon.....	46
3.1.8	Mateřská škola.....	46
3.2	Občanské aktivity	47
3.2.1	Posvícení.....	49
3.2.2	Dětské akce.....	49
3.2.3	Stavění máje.....	50
3.2.4	Vítání občánků.....	50
3.2.5	Masopust	51
3.2.6	Křistání.....	51
3.3	Politický fragment občanské společnosti.....	52
3.4	Strategie obce Příkosice	53
3.5	Rozhovory	54
3.5.1	Rozhovor se starostkou obce	55
3.5.2	Rozhovor s pořadatelem akcí (klub Šance).....	59
4	Dílčí shrnutí praktické části.....	62
DIDAKTICKÁ ČÁST		64
5	Rámcový vzdělávací program.....	64
6	Navržené didaktické materiály	65
6.1	Sklenice a voda	65
6.2	Já kronikářem, já kronikářkou	66
6.3	Desatero občana naší obce/města	67
6.4	Dokonalín	67
6.5	Referendum.....	68

6.6	Dva tábory.....	68
6.7	Záhadná amnézie.....	69
	Závěr.....	70
	Seznam použitých zdrojů.....	72
	Seznam obrázků	80
	Příloha – informovaný souhlas.....	91

Úvod

Téma aktivní občanské společnosti a jeho možného využití ve výuce výchovy k občanství bylo vybráno pro danou diplomovou práci především proto, že existence občanské společnosti zjednodušuje dialog mezi občany a mocenskou strukturou a přispívá nejen k efektivní participaci jednotlivců ve veřejné sféře, ale rovněž, jak výstižně uvádí například Müller (2003), je jí přikládána úloha nástroje svobody a demokracie. „*Aktivní zájem lidí o to, co se děje v jejich okolí, je nezbytným prvkem dobře fungující občanské společnosti*“ (Urban, 2011, s. 3). Pochopení význačnosti výše uvedených charakteristik, stejně jako toho, že demokracie samotná se vyznačuje především poskytovaným prostorem svobodným lidským aktivitám, by mělo být neodmyslitelnou součástí výchovy k občanství, v níž je v současné koncepci kladen důraz na pěstování hodnot občana 21. století.

Daná diplomová práce je rozdělena na tři základní části, a to teoretickou, praktickou a didaktickou. V teoretickém úseku se věnuje zkoumání fenoménu občanské společnosti, stanovuje základní teoretická východiska, přináší přehled o vývoji v průřezu stěžejních let na našem území a osvětluje základní formy a funkce občanské společnosti s ohledem k současnému časovému horizontu. V druhé rovině předkládá rovněž základní informace o obci, jež bude v praktické části předmětem zkoumání konkrétních projevů občanské participace.

Praktická část práce je poté výzkumnou sondou do fungování občanské společnosti v obci Příkosice. Zaobírá se nejen konkrétními projevy, ale i dějinným vývojem na daném území. Kombinací kvalitativních metod dosahuje komplexní perspektivy vzhledem k praktickému fungování teoreticky zastřeného pojmu občanská společnost.

Poslední část dané práce je zasvěcena didaktickému využití vybraného tématu. Koncepčně je tento úsek práce chápán a koncipován jako výslednice vyplynulší z obou předchozích částí. Prezentuje nejen důležitost didaktického zpracování tématu občanské společnosti v rámci výchovy k občanství na základních školách v souladu s kurikulárními dokumenty, ale předkládá rovněž i návrhy na konkrétní využití v hodinách zmiňovaného předmětu.

„*Občanská společnost je integrální součástí demokratického politického systému*“ (Skovajsa, 2010, s. 86). S ohledem k výše citovanému je cílem této diplomové práce nejen přispět k hlubšímu porozumění občanské společnosti jako klíčového faktoru v demokratickém procesu, ale za pomoci konkrétního pohledu na občanskou společnost v dané obci přiblížit význačnost a důležitost tohoto fenoménu v praktické perspektivě.

TEORETICKÁ ČÁST

Pro správné uchopení vytyčeného tématu v praktické rovině je nutno nejprve nastínit základní teoretické fundamenty, které jednak umožní samotné proniknutí do tématu a jednak poskytnou základní východiska pro praktické provedení výzkumného záměru této diplomové práce. S ohledem k výše uvedenému se tak následující úsek zaobírá tématem občanské společnosti jako určitým sociálním konstruktem v dějinném rozpoložení. V druhé rovině pak předkládá základní informace o obci, jež bude předmětem zkoumání v praktickém úseku práce.

1 Občanská společnost

Následující kapitola přináší elementární pohled na pojem a téma občanské společnosti. Pokouší se přiblížením významu stanovit nejvýstižnější definici v souvislosti s historickým vývojem a v mezích příhodných pro pojednáváníou práci, průřezově seznamuje s vývojem na našem území před a po roce 1989, obznamuje s konkrétními projevy, institucemi či organizacemi a především pak funkcemi zkoumaného konceptu.

1.1 Vymezení pojmu

Z povahy širě prostoru, jenž předložená problematika zaobírá, se stanovení přesné definice či významu termínu občanská společnost jeví silně zastřeně. Chápeme-li navíc pojednáváný termín v historických mantinelech jako neustále se měnící sociální a politický konstrukt, je stanovení přesné definice takřka nereálné¹. Na podkladě uvedeného tak vyvěrá okolnost, že přístupy a definice jednotlivých autorů se mohou v určitých aspektech různou měrou lišit. Pojem občanské společnosti lze navíc v jedné ze svých výsečí chápat jako součást struktury tzv. intermediárního systému, jehož instituce, jak udávají Vodička a Cabada (2011), jsou kolektivními aktéry organizovaných zájmů realizujících se mezi sférou státu a sférou společnosti. Úkol následujícího oddílu spočívá v prozkoumání jednotlivých přístupů s cílem stanovit užší definiční pole odpovídající potřebám této konkrétní práce.

Vítek (2000, s. 37) předkládá základní nástin toho, co si lze pod pojednáváním pojmem představit: „*Občanská společnost znamená stupeň lidské spolupráce, který překračuje plnost rodinného soužití, ale nedosahuje ještě organizovanosti státu.*“ S výstižným pohledem na pojednáváný termín přichází taktéž Skovajsa (2010, s. 30), který občanskou společnost

¹ Jednotlivé definice jsou totiž vždy vztahovány k určitému časoprostoru

definuje jako „*prostor jednání a sdružování mezi rodinou, trhem a státem.*“ Jeho definice je, co do rozsahu, sice strohá, ale ve vedlejší perspektivě značně výstižná. Autor své vymezení následně totiž doplňuje o pro tuto práci významné rozdělení občanské společnosti na část organizovanou², do níž spadají spolky, nadace a další subjekty, a na část neorganizovanou, tvořenou neformálními sítěmi a společenstvím samotných občanů spolu s neviditelným rozměrem hodnot a zvyklostí. Právě na pojetí výše uvedeného autora svou perspektivou volně navazuje i Hunčová (2010, s. 17): „*Občanskou společnost je nutno chápat nikoli jako skupinu individuí, ale jako společnost vnitřně provázanou mnoha vztahy a vazbami.*“ Implicitně tak poukazuje na to, že právě provázanost mezi jednotlivými subjekty je stavebním kamenem a hybnou silou občanské společnosti jako takové.

Pro vymezení obsahu termínu je příhodné zmínit, že ne všechny svobodně realizované občanské aktivity musí být nutně naplněny jen pozitivními cíli a záměry. V souvislosti s tím přichází Kopecký a Mudde (2003) s termínem neobčanská společnost³, vykazující silné protidemokratické tendence. Termín tak stojí v kontrastu k doposud vymezenému pojmu občanská společnost, a to nejen formou, ale i obsahovým rámcem. Zmíněný kontrast daných termínů nám pomůže lépe pochopit významový rozsah zkoumaného fenoménu.

Složitost definičního zakotvení dokazuje i Müller (2003), podle něhož existují dvě základní osy možných pohledů na občanskou společnost. Sociokulturní pojetí⁴ zahrnuje odnože generalistů, minimalistů a maximalistů se svými specifickými perspektivami. Generalisté občanskou společnost pojímají značně široce, zahrnují pod něj i odpovědnou veřejnou autoritu a termín jako takový chápou jako pojem významově blízký termínu demokracie. Maximalisté⁵ naproti tomu zahrnují vše, co leží mimo rámec státu, tedy tržní hospodářství, veřejnost, politické strany, ale i asociace a nejrůznější podoby spolupráce. Občanskou společnost definují jako strukturu nezávislou na státu. Pojednáváný koncept je v pojetí třetí skupiny, minimalistů, značně okleštěný. „*Občanskou společnost je možno v tomto pojetí chápat jako synonymum nestrannosti, jako nositelku univerzálních a transcendentních hodnot*“ (Müller, 2008, s. 25). Nezahrnuje trh, stát, ani jiné sféry společnosti neposkytující oporu pro vzájemnou solidaritu členů. „*Označuje především doménu kulturních předpokladů, zažitých tradic, hodnot a norem, implicitně sdílených*

² Někdy též nazývanou jako organizovaná občanská společnost, občanský či třetí sektor

³ V originálním znění jako uncivil society

⁴ Podobné dělení předkládá i Skovajsa (2010, s. 70), který používá pojmy: úzké (základní), střední (nestátní) a široké (všezahrnující) pojetí

⁵ Autor do citované skupiny zahrnuje i význačné české představitele – Václava Havla, Františka Šamalíka či Petra Pitharta

způsobů a mravů, jež podmiňují myšlení i jednání každého člena společnosti“ (Müller, 2003, s. 69). Druhou základní osu představuje pojetí ekonomické, jehož příznivci, redukcionisté, občanskou společnost chápou v mezích kapitalistických či levicových principů a jako takovou ji veskrze považují za nepotřebnou.

Přestože se, jak bylo dokázáno výše, v některých aspektech mohou definice rozcházet, sémantické jádro zůstává veskrze identické. Hlavní obsahové pojetí definic lze najít i v díle Rakušanové a Řehákové (2006), které pod pojem občanská společnost příznačně zahrnují prostor mezi soukromými zájmy a státem, realizovaný na principu dobrovolného sdružování. Jak zmiňuje Strnadová (2008), veškerá kdy pojednávaná pojetí konceptu občanské společnosti se vyznačují jistými slabinami, ale zároveň je jejich spojnicí nezpochybnitelná funkce, totiž to, že jsou živnou půdou demokracie.

1.2 Koncept občanské společnosti v mezích práce

S ohledem k výše uvedeným názorům a postojům bude termín občanské společnosti modifikovaně chápán v souvislosti s výzkumným záměrem této práce jako privátní sféra společnosti v různých aspektech nezávislá na státní moci či trhu, v níž jednotlivci, a to je třeba vyzdvihnout především, dobrovolně, a to buď organizovaně či neformálně, sdružují své zájmy či aktivity s cílem dosáhnout společenských změn, vytvářet prostředí pro demokratickou participaci, zastávat občanské hodnoty či se nějakým způsobem účastnit veřejného života. Aktivní občanská společnost je chápána jako klíčový prvek demokratického systému, jenž zajišťuje rovnováhu mezi vládou a občany a umožňuje transparentní správu podporující pluralitu názorů.

1.3 Koncept občanské společnosti v kontextu historie a současnosti

1.3.1 Historie konceptu

Protože je koncept občanské společnosti v diskurzu 21. století sice akcentovaným, avšak i silně roztržštěným tématem, co se obsahové linie týče, bude následující úsek práce pro získání základního povědomí předkládat pouze průřez historickou vývojovou linkou, a to mimo jiné i proto, že vývoj perspektiv na občanskou společnost jako sociálně formovaný konstrukt není primárním předmětem této konkrétní práce.

Prapočátky *societas civilis*, tedy občanské společnosti, lze zaznamenat již v 1. století př. n. l., kdy daný pojem použil starověký římský řečník Cicero (Jarmara, 2013). Obsahová náplň pojednávaného konstruktu však v této časové lince ne zcela korespondovala se sémantickým rozměrem pojetí uplatňovaného v dnešní době. Rozdíl je patrný u původních

tendencí, jež občanskou společnost chápaly jako politický stav protikladný stavu přirozenému, charakterizovanému skrze absenci moci a ústřední autority. V souvislosti s tímto pohledem Barša a Císař (2004) zmiňují Thomase Hobbesa jako teoretika navazujícího na základy koncepce položené Cicerem a uvádějí, že „v této předmoderní tradici znamenala občanská společnost politickou obec – polis, civitas“ (Barša a Císař, 2004, s. 10). Občanská společnost tak byla v perspektivě původních pojetí stavěna na roveň státu, kdežto v dnešním smyslu koncept chápeme spíše jako jeho zdárný protiklad.⁶ V takto nastavené perspektivě bylo na občanskou společnost nahlíženo poměrně dlouhá staletí, a to až do 18. století, které se stalo zlomovým pro pochopení existence sféry svobodného občanského života odděleného od rodinného prostředí a státních struktur a stalo se tak nutným předpokladem dnešní významové perspektivy. (Skovajsa, 2010).

Na přelomu 17. a 18. století bylo v souvislosti s vytyčeným konceptem položeno základní rozlišení „stát–nestát“ předurčující nejen nový obrat v chápání pojmu občanské společnosti, ale v takto nastavené konstelaci se rovněž rodily počáteční struktury moderní demokracie (Pecka, Belda a Hoppe, 1995). Jedná se o období, v němž krystalizovala myšlenka přirozených práv uvedených v život Johnem Lockem, z nichž plynoucí sociální život s právy a povinnostmi lze v pomyslně vytyčených mezích chápat jako předstupeň moderního naplnění pojmu občanské společnosti. Lockovská tradice, jak uvádí Skovajsa (2010), chápe stát jako instituci tvořenou občany pro ochranu svých práv na základně společenské smlouvy. „*Lockův stát je vlastně produktem občanské společnosti a existuje jako ochrana proti destruktivním konfliktům vznikajícím uvnitř společnosti*“ (Jarmara, 2013, s. 35).

Z hlediska vývoje je význačné rovněž samotné 18. století, v rámci něhož se do popředí dostávají myšlenky především osvíceneckých myslitelů. V kontextu méně známý Adam Ferguson ve svém Eseji o historii občanské společnosti předkládá nový význam občanské společnosti, kterou chápe jako bohatnoucí společnost s prohloubenou dělbou práce, jež pomocí kultivace mravů a občanského sdružování brání rozpínavosti politické moci⁷. V témže století rezonovaly rovněž postoje zakladatele moderní ekonomie Adama Smithe, rozvinuvšího myšlenku občanské společnosti jako autonomní sféry nezávislé na státu a fungující na principu volného trhu a vztahů udržovaných z vlastního přirozeného zájmu. (Skovajsa, 2010) Je příhodno si všimnout, že koncepce předložené zmíněnými mysliteli byly do určité míry inspiračním zdrojem pro některé náhledy na pojednávaný konstrukt v moderní době.

⁶ Protiklad v koncepčně obsahovém smyslu

⁷ Autor tak předkládá v ryzí formě jednu z nejdůležitějších funkcí občanské společnosti tak, jak je na ni pohlíženo v soudobé perspektivě

Notným způsobem přispěl do myšlení o občanské společnosti i francouzský myslitel Charles Louis Montesquieu. V jeho díle O duchu zákonů je pojednáváno nejen o obecně známé a dodnes uplatňované dělbě moci na tři větve (zákonodárná, výkonná a soudní), ale i o oddělení politického stavu, tedy veřejnoprávní sféry čítající oblast mezi státem a jednotlivci, od sféry občanské, realizované spojením jednotlivců na soukromoprávní bázi. Pro kontext význačná je i Montesquieova myšlenka o významné existenci prostředníka mezi státem a jednotlivci, tzv. intermediárních těles zajišťujících řádný výkon veřejné moci v souladu se zákony. V témže století lze na druhý pól postavit postoje Jean-Jacquesa Rousseaua, jenž prostor samostatných aktivit občanů považuje za nebezpečí chodu demokracie a myšlenku občanské společnosti jako takové odmítá. (Skovajsa, 2010).

Myšlenka občanské společnosti jako společnosti vymezené vůči státu je v 19. století nadále rozvíjena v koncepci G. W. F. Hegela, čerpajícího především z Lockovské a Montesquieuovské tradice. „*Občanská společnost mu je prostorem mezi rodinou a státem, v němž jednotlivci a skupiny sledují své zvláštní zájmy především prostřednictvím výroby a směny materiálních statků*“ (Barša a Císař, 2004, s. 12). Hegel jako první z teoretiků vymezuje občanskou společnost ryze jako sféru mimo soukromé a politické. Zaobírá se rovněž vztahem občanské společnosti vůči státu, který a priori nechápe jako instituci koncentrující moc zneužitelnou vůči společnosti. Upozorňuje však na to, že je naopak třeba omezit potenciální vliv partikulárních zájmů, jež by některé dobře organizované korporace mohly získat na úkor státu či skrze něj vůči jiným korporacím ve sféře občanské společnosti. Dle Hegela by zárukou, že takový stav nenastane, mohla být skupina profesionálních a kvalifikovaných úředníků, kteří by skrze jednání ve prospěch státu a obecného blaha umravňovali a racionalizovali občanskou společnost. (Müller, 2003)

Významněji do polemik o občanské společnosti přispěl v pokročivším 19. století rovněž Alexis de Tocqueville, který předně zdůrazňoval to, co někteří nynější teoretikové označují přídomkem ochranné funkce občanské společnosti. Intenzivní aktivitou občanů a existencí občanských sdružení může být zamezeno situaci, v rámci které se demokraticky stavěný systém obrátí v despotickou vládu nadmíru silné veřejné moci.⁸ (Skovajsa, 2010) „*Dovednost sdružovat se kolem svých zájmů pak patří k hlavní podmínce svobodné společnosti, na jejímž rozvoji závisí rozvoj všeho ostatního*“ (Tocqueville 1992 cit. dle Müller, 2003, s. 57). Zmiňovaný francouzský teoretik a myslitel v rámci své perspektivy přichází taktéž s postřehem, jehož hodnota je silně akcentována i v soudobých úvahách o

⁸ Sdružování jako prostředek k naplnění individuálně pojímaných svobod a k udržení obecného ducha svobody prosazoval taktéž John Stuart Mill

hodnotách občanské společnosti. Tvrdí, že občanské sdružování v decentralizovaných⁹ subjektech systému je jakýmsi předstupněm pro podílení se na rozhodování ve větším politickém prostoru. V občanské společnosti a jejích subjektech totiž krystalizují dovednosti a postoje nezbytné k působení v politickém prostoru chápaném ve větším měřítku. „*Je důležité, aby občané ve sdružování rozpoznali jediný způsob prosazování svých zájmů. Je to jediný způsob, jak umocnit a zviditelnit své zájmy. Je to zároveň poznání toho, že možnost prosazení svých zájmů je do velké míry závislá na jiných lidech, jež mají stejný zájem, poznání toho, jak jsme si navzájem potřební*“ (Müller, 2003, s. 57). V souvislosti s výše uvedeným a citovaným je příhodné zmínit rozměr směřující k praktickému vyznění této práce, sekundárně vplynuvší z výše uvedených teoretických podnětů. Tocqueville totiž implicitně předdefinoval to, co je v dnešní perspektivě subjektivně vnímáno jako zásadní v občanském vzdělávání. Předdefinoval pochopení toho, že občanská realizace v rozličném duchu je možným předstupněm a cvičným polem pro vyjadřování širších společenských a politických zájmů. V něm stanovené perspektivě tak bezprostředně nabývá relevantnosti i tvrzení deklamované Baršou a Císařem (2004, s. 19), totiž to, že „*svobodné občanské asociace jsou nezbytnou podmínkou náležitého fungování demokratického státu.*“

Na přelomu 19. a 20. století až do jeho 70. let byl sice koncept občanské společnosti akcentovaným tématem politických, filozofických i právních diskuzí a polemik, ale nebylo mu věnováno tolik pozornosti jako v předchozích obdobích. Význačněji pak rezonují například myšlenky E. Durkheima o jeho solidaritou vyvažované negativní výslednici individualismu moderní doby. Pozitivní cestou z takto pojatého a individualismem formovaného dobového vývoje mu jsou právě sdružení a jiné organizace zajišťující sociální stabilitu. Vedle zmíněného teoretika by bylo možno rovněž uvést Antonia Gramsciho, který seč byl poznamenán marxistickými idejemi, tak nechápal občanskou společnost jako prostor ovládaný vykořisťovatelskými a sobeckými zájmy, ale jako prostor mimořádně důležitý, neboť v něm dochází k zápasu o kulturní hegemonii, tedy o to, jaké představy a hodnoty budou přijaty jako všeobecně platné. (Skovajsa, 2010)

Pomyslný okruh teoretiků je v tomto období uzavírán německým filosofem Jürgenem Habermasem, z jehož perspektivy je jako jedna z forem občanské společnosti pojímána veřejnost schopná racionálního diskurzu skrze působení především masmédií. U Habermasovy teorie je klíčovým faktorem v této práci doposud nedefinovaný veřejný prostor,

⁹ Centralismus je totiž Tocquevillem chápán jako stav, jež zapřičiňuje pozvolný úpadek občanských ctností (Müller, 2003)

jenž veřejnost potřebuje pro artikulaci svých názorů. Dříve úlohu této dimenze plnily salóny či kavárny, později noviny či časopisy a nyní se společnost nachází ve stádiu maximálně intenzivní medializace. V mezích teorie uváděného autora jsou tradiční občanské aktivity chápány jako nadbytečné, a to především z toho důvodu, že se v podmínkách daného diskurzu mohou realizovat ve virtuální formě. (Jarmara, 2013)

K intenzivnímu obnovení zájmu o občanskou společnost následně dochází ke konci 20. století, přičemž Gellner (1997) osvětluje možné příčiny takto obnoveného zájmu o ideál občanské společnosti. Situace, jež je výše zmíněným termínem běžně označována, se totiž právě v tomto historickém údobí stala politicky žádoucí a přitažlivá. V mnoha koutech světa totiž neexistovalo nebo bylo nějakým způsobem potlačováno to, co bylo praktickým naplněním pojmu občanské společnosti. Absence takto vymezeného stavu pak byla nejintenzivněji pociťována tam, kde byly společnosti v područí totalitárních tendencí. „*Časem začali lidé tento nedostatek silně vnímat a velice jim vadil*“ (Gellner, 1997, s. 7). Dalo by se tak říci, že pohnutky historického vývoje silně ovlivňovaly to, jaké jsou možnosti obrody konceptu občanské společnosti.

V rámci této kapitoly byly ve zestručněném módu ilustrovány některé elementární koncepce občanské společnosti, jež se v průběhu historické linky pod působením společenských i politických změn postupně formovaly. Jak bylo uvedeno již na začátku dané kapitoly, není obsáhnuvší možností ani dílčím záměrem této práce postihnout historický vývoj ve své ucelenosti, na což je nutno při čtení tohoto úseku a jeho následném začleňování do celkového kontextu práce brát ohled. Podobnou optikou je nutno pohlížet i na úsek bezprostředně následující, jež je věnován teoretickým rámcům provázejícím koncept občanské společnosti v mantinelech soudobých perspektiv.

1.3.2 Koncept v soudobé perspektivě

V kapitole věnované definičnímu vymezení bylo poukázáno na to, že na koncept občanské společnosti je v souběhu dějin rozličnými teoretiky nahlíženo různě širokou a odlišně situovanou perspektivou a pojem samotný tak nutně čelí časově a prostorově podmíněným variacím. Tento fakt je možným důsledkem toho, proč i v několika posledních letech diskuze ohledně občanské společnosti nabývají na značné intenzitě. Pojednávaný fenomén se tak díky rapidně měnícímu světu stává nosným základem úvah o současné i budoucí povaze samotné demokratické společnosti.

Proměna úvah o povaze občanské společnosti je neodmyslitelně formována změnami, ke kterým od konce 20. století až do dnešních dob v naší společnosti kontinuálně dochází.

Jedná se nejen o proměny světa v duchu globalizace, ale nutným postřehem jsou zde i změny technologického vývoje, jež notnou měrou poznamenávají koncept občanské společnosti nejen v teoretickém, ale převážně pak v praktickém rozměru. Občanská společnost je z povahy své nejširší definice opředena jistým nefyzickým abstraktnem. Pehe (2003) vedle toho zdůrazňuje, že v technologicky se rozvíjející společnosti je i řada dříve ryze fyzických odnoží občanské společnosti přenášena do dobře fungujícího virtuálního prostoru. Pojednávání koncept je tak v proměnách času poznamenáván nejen rapidními změnami struktur společnosti, ale i technologickým rozvojem. Na z technologického vývoje naší společnosti vzešlou možnost aktivního občanského zapojení je tak nutno s ohledem k praktické dimenzi této práce nahlížet jako na klíčovou.

Mary Kaldor (2003) přichází se zajímavou myšlenkou, v rámci níž deklamuje, že teoretické představy o občanské společnosti ve svém konceptuálním rámci vždy reflektovaly dvě základní stanoviska. Jednak reflektovaly potřeby a otázky jednotlivců artikulované na základě souhlasu se společenskou smlouvou a jednak byly vždy vztahovány k určitému teritoriu. Občanská společnost tak byla chápána jako koncept neodmyslitelně spjatý s územním státem. Na přelomu 70. a 80. let byla spojnice se státem dle citované autorky obecně vzato prolomena. Důvodem prolomení deklarované vazby bylo uvědomění si, že politická i společenská změna nemůže v totalitárních státech Latinské Ameriky a východní Evropy nastat tzv. shora, ale právě zdola pohnutkami společnosti. Vytváření politického prostoru s odvoláváním se na mezinárodní instituce napomohlo pomyslnému odpojení se od národního státu. Realita teritoriálně se vztahující občanské společnosti tak byla postupným vývojem vytlačována do dnešních specifitěji nevytyčených mantinelů, kdy pomyslný monopol občanské společnosti není soustavně držen národními státy, ale volně přerůstá v širší, hůře definovatelnou oblast evropské či globální sféry.

Diskuze a polemiky o tom, zda se v aktuální době dá hovořit o pojmu evropská nebo v dalším stupni pak globální občanská společnost, jsou díky nejednotným postojům teoretiků, odborníků a jiných význačných myslitelů opředeny snad ještě větším názorovým rozkolem, než tomu bylo u samotného pojmu občanské společnosti. Vínou lze přikládat pravděpodobně tomu, že se v jednom termínu spojují pojmy a abstraktní skutečnosti, jež nejsou jednotně definovány ani jako samostatné složky. V následujícím úseku tak budou předkládány rozličné pohledy na to, zda a případně v jakém duchu se lze bavit o takovém typu občanské společnosti, který určitou měrou překračuje vytyčený prostor národního území.

Valach (2006) kupříkladu uvádí, že možnosti národních států jsou v dnešní době formované principy globalizace omezené a východiskem pro udržení ideálu demokracie je

v praktické rovině vznik nadnárodních občanských iniciativ protknutějších se v celoevropské a globální síti. Je tak jedním z těch, jež se přiklání k ideji globální společnosti jako dalšímu stupni vývoje tohoto fenoménu. V koncepčně pozitivním duchu o globální občanské společnosti přemýšlí například i Bělohoubek (2006, s. 112): „*Občanská společnost: tj. sociální hnutí, církve, nevládní organizace, odbory, nadace a volněji organizované skupiny, které nazýváme grassroots, se staly globálním fenoménem stejně jako McDonaldy. Dnešní globalizovaný svět si jenom těžko můžeme představit bez široké palety aktérů, kteří spadají do kategorie občanské společnosti.*“ Názorový protipól pak obsahují myšlenky Delanty a Rumforda (2005, dle Rakušanová, 2007). Dle autorů je občanská společnost silně ukotvena v mantinelech národních států a ve své ryzí povaze slouží jako ochranný val právě před působením sil globalizace. Skovajsa (2010) pak vnímá referovanou situaci v trochu jiném módu – vznik kompaktní, jen celoevropské společnosti je spíše pomyslně vytyčeným cílem či snem, neboť občanské společnosti jednotlivých států jsou nadmíru rozmanité a mají za sebou odlišně dlouhou a strukturovanou dobu vývoje. Dosažení širěji pojaté občanské společnosti je tak vnímáno spíše jako ideál, jehož dosažení není nereálné, avšak značně vzdálené. Klíma (2000) pak přichází s myšlenkou, v níž bude občanská společnost ve svém následném vývoji silně ovlivňována nadnárodními a nadstátními korporacemi, přičemž vlivy z tohoto stavu plynoucí nemusí mít vždy pozitivní konotace a charakter. Jedinou silou schopnou konkurovat primitivismu globálních aktérů tak bude občanské vědomí globální úrovně vedoucí k aktivitě na úrovni ryze lokální. Jedná se tak o vědomí podmiňované v teoretické rovině globálně, ale v té praktické se přenáší na ryze lokální úroveň. Rozkolu mezi globální a lokální sférou si všímá i Castells (2008). Lokální úroveň, zde tedy prostor národních států, je charakterizována tím, že problémy jsou zde řešeny, kdežto globální úroveň je prostorem, kde prvně problémy vznikají. Z takto usouvztažněného rozkolu pak vyplývají rozličné krize (efektivity, legitimacy, identity či rovnosti), které není s to národní stát jako takový vyřešit. „*Snižovaná schopnost národně založených politických systémů zvládat světové problémy v globálním měřítku způsobila vzestup globální občanské společnosti*“ (Castells, 2008, s. 83).¹⁰ Z deficitu schopnosti řešit globální problémy na úrovni národních států pak vzniká nutnost působení globální občanské společnosti, jež je vybavena způsoby, jak konkrétní deficit vyvážit.

Složitost definování globální občanské společnosti předkládá i Císař (2003). Poukazuje na fakt, že stanovený pojem je perspektivou jedné skupiny vnímán jako prostý souhrn aktérů působících v polích globálně vystavěné politiky, perspektivou skupiny odlišné

¹⁰ Poznámka: překlad vlastní

jsou pak pod pojmem občanské společnosti zahrnovány pouze pozitivní významy spojené s občanskou participací a solidaritou. Označení globální občanské společnosti tak není z povahy rizika působení i možných negativních alternativ a organizací dle autorů spadajících do takto vymezené kohorty příhodné. Naprosto opačných rozměrů pak nabývá pojem u autorů, kteří pojem pod vlivem skeptické optiky striktně odmítají, neboť nesmyslně přenáší termín dosahující svého významu pouze v rámci národních států do oblasti, v níž její elementární význam zaniká. Jako příhodnější pojem uvádějí transnacionální občanská společnost, v rámci něhož je lépe podtrhávána různorodost nadnárodního uspořádání. Samotný autor se pak příkladní k perspektivě, v níž není globální občanská společnost chápána jako alternativní homogenní sféra vyvázaná z národního prostředí, ale jako další úroveň, která politickou interakci národních sfér doplňuje. „*Globální občanská společnost nepřináší jednotnou sféru politických interakcí, které zbavují relevance národní kontexty, ale propojuje národní kontexty skrze organizační a kulturní vazby rozličných aktérů*“ (Císař, 2003, s. 20). Občanská společnost tak v jistých ohledech překračující národní mantinely existuje, jen na ni mají teoretici a jiní autoři rozličné názory a formování rozličnými vlivy ji charakterizují v různorodých směrech a pohledech.

Jak bylo v rámci této dílčí kapitoly poodhaleno, koncept občanské společnosti ve své teoretické i praktické rovině zaznamenával a nadále zaznamenává v rámci historické osy značné změny, přesto však funkce, jež občanskou společnost charakterizují, se nemění, ba nabírají na intenzivnější důležitosti. Ať už se tedy uchylujeme k vymezení občanské společnosti ukotvené v národním poli, či k vymezení hranice národní a potažmo pak i ty fyzické překračující, výslednicí je ve všech možnostech tentýž ideál. Neboť i v globalizaci a technologiemi protknuté době je stále klíčovým faktorem fungující společnosti důvěra, jež se mimo jiné rodí především z možností fungující občanské společnosti v jednotlivých státech. „*Právě pokud jde o udržování vztahu důvěry mezi státem a občany představuje občanská společnost klíčovou strukturu i kvalitu, jež dodává demokratickému státu důvěryhodnost a sílu*“ (Müller, 2003, s. 220).

1.4 Funkce občanské společnosti

V předchozích kapitolách jsme byli seznámeni s obsahovým rozměrem konceptu občanské společnosti a jeho historickým vývojem. Je patrné, že občanská společnost je nepostradatelným komponentem fungující, demokraticky orientované společnosti. V souvztažnosti k význačnému postavení občanské společnosti je nutno nastínit alespoň

základní¹¹ funkce, které by měla v demokratické společnosti plnit, neboť právě seznámení s funkcemi nám pomůže vystihnout důležitost a aktuálnost tohoto tématu nejen v obecném diskurzu, ale bude též sloužit jako předstupeň pro didaktickou část práce. *„Občanská společnost má nezastupitelnou funkci v demokratickém politickém systému jako prostor realizace základních občanských i politických práv a soubor institucí, jehož prostřednictvím občané prosazují své zájmy a kontrolují výkon veřejné moci“* (Skovajsa. 2010, s. 76).

Občanská společnost nahlížena jako *„morální ideál společnosti“* (Hunčová, 2010, s. 22) na sebe váže několik nepostradatelných funkcí. V obecném diskurzu je velmi často akcentována funkce posilující, v rámci které občanská společnost konstruuje nástroje pro zabezpečení demokratických principů ve státě a posiluje tak důvěru lidí vůči demonstrovaným principům a institucím. *„Bez důvěry mezi lidmi, která vzniká právě aktivní účastí v občanské společnosti, si nelze představit stabilní demokratický režim“* (Putnam 2001 cit. dle Císař, 2019, s. 79). Význačnou se zdá být rovněž i funkce zpětnovazební, která umožňuje občanům upozornit na problémy ve společnosti existující. Mimo těchto v generalizovaném diskurzu pojatých funkcí se však budeme zabývat i výčtem elementárních funkcí z perspektivy některých autorů.

Müller (2003) zmiňuje čtyři základní, široce pojaté funkcionální dimenze, které nám poslouží jako fundament pro další obohacení tohoto tématu. Pod první funkcí, tzv. obrannou, lze zahrnout ochranu před rozpínavostí a bujením státní moci. Složky občanské společnosti v daných mezích plní roli jakéhosi korektora a odráží nejobecnější rozměr zmíněný výše v této kapitole. V podobném duchu přemýšlel o občanské společnosti i Václav Havel (1994): *„Skutečná občanská společnost je navíc tou nejlepší pojistkou proti různým druhům společenského napětí nebo politickým a sociálním otřesům: umožňuje totiž, aby se různé problémy řešily ihned a tam, kde vznikají, nehnisaly kdesi pod kůží společnosti a nakonec nepřerůstaly zbytečně do rozměrů, v nichž by mohly nebezpečně zasahovat život celospolečenský.“* Druhá dimenze je zastoupena legitimizační mocí vůči státu a vládě tvořící se na podkladě veřejného mínění, v němž dochází k selekci hodnot a zájmů. *„V žádné demokracii nelze střednědobě vládnout v rozporu s veřejným míněním“* (Müller. 2003, s. 215). Participační funkce se vyznačuje vytvářením prostoru pro podílení se na správě věcí veřejných mimo rámec působení politických stran. Díky politické distanci a nezávislosti, jež daná funkce umožňuje, je občanská společnost schopna podchytit možné neduhy či rizika a

¹¹ Funkcí, jež občanská společnost zastává, je nespočet. Práce je však omezena na ty nejvýznamnější a nejčastěji zmiňované

lépe tak artikulovat možná řešení bez nutnosti členství v etablované politické straně. Navíc, jak podotýká například i Rakušanová (2007), se díky participační funkci občané zdokonalují v tzv. roli „homo politicus“, jež jim zprostředkovává možnost učit se diskutovat a vystupovat ve veřejném prostoru a v neméně důležité rovině poskytuje nástroje pro formování sociálního a kulturního kapitálu. Poslední funkcí, kterou Müller poté (2003, s. 219) definuje, je funkce integrační, v níž dochází k „vytváření vztahů přináležitosti a loajalit.“ Spoluprací s druhými vzniká nejen možná přináležitost ke konkrétnímu společenství s určitými zájmy, ale i pocit, že náš hlas může být slyšen.

Výše citovaný autor předkládá výčet nejzákladnějších funkcí aplikovatelných na občanskou společnost v generalizovaném pojetí. Při bližším zaměření na občanskou společnost ve své organizované dimenzi uvádí Skovajsa (2010) výčet¹² poněkud rozsáhlejší a úže specifikovaný na jednotlivé oblasti společnosti. Ekonomická oblast naplňuje základní funkci skrze poskytování nejrozmanitějších služeb. Politický systém se vyznačuje tzv. advokační funkcí soustřeďující se na prosazování a obhajování zájmů občanů, a to veřejných i soukromých. Komunitní systém je založen na vytváření a upevňování vztahů v místních a zájmových komunitách. Mimo uvedené funkce je citovaný úsek publikace rozšířen také o funkci sebevyjadřovací (poskytování prostoru pro vyjádření), inovační (implementace nových idejí a postupů), funkci ochrany hodnot, jako je například solidarita či nezávislost, funkci filantropickou, která ze soukromých zdrojů zaopatřuje veřejně prospěšné cíle, funkci charitativní, jejíž praktickým naplněním je přerozdělování zdrojů směrem od bohatších k chudým, a v neposlední řadě rovněž o funkci podpory společenských změn a pluralismu.

Müller (2003) nepostihuje ve své publikaci pouze funkční sféry občanské společnosti, ale poodhaluje i možná rizika plynoucí ze selhání uváděných funkcí. Upozorňuje na riziko růstu politické moci, ztrátu legitimacy a v souvislosti s tím i krizový stav důvěry, úbytek občanské participace či v nejzazší možnosti na atomizaci společnosti. Díky mnohačetným souvztažnostem mezi jednotlivými riziky tak implicitně poukazuje na důležitost rozvoje občanské společnosti, který je nutnou součástí toho, aby demokracie nefungovala pouze v teoreticky pojímaných konstruktech.

„V každém z nás se nachází ten nejmocnější a nejdokonalejší klíč k budování předpokladů pro rozvíjení občanské společnosti, jež je charakterizována rozkolísaností, nejasností a otevřeností a jež se neshlazuje s jednoznačnými schémata, nýbrž předpokládá

¹² Autor předkládá primárně funkce organizací občanské společnosti, avšak některé body jsou aplikovatelné i na obecný koncept občanské společnosti

permanentní přítomnost rozporů a střetů, které, pokud budou podloženy vztahy důvěry, ochoty a otevřenosti, ji mohou obohatit, pokud ne, znemožní jak její vznik, tak její přežití a bezpečný rozvoj“ (Müller, 2004, s. 251).

1.5 Organizace občanské společnosti

„České občanské organizace jsou obrazem toho, do jaké míry je naše společnost angažovaná a do jaké míry si dokáže prosadit své vlastní zájmy“ (Bachmann, 2012, s. 27). Avšak obdobně jako je samotný koncept občanské společnosti opředen mnohými teoretickými rozpory, tak i v otázce, které organizace či instituce lze zařadit do vytyčeného prostoru občanské společnosti a jak jednotlivé subjekty pojmenovat, nepanují absolutní shody¹³. Ve zkoumané oblasti je taktéž nezbytné přihlížet k již zmíněnému faktu, že občanská společnost může být nahlížena jak v široké perspektivě, tak i ve svém redukovaném pojetí, a že její praktická realizace zasahuje jak organizovanou, tak neorganizovanou sféru společnosti. Následující kapitola se bude, jak již je z názvu samotného explicitně patrné, věnovat pouze oblasti organizované občanské společnosti.

Na celém světě existuje nespočet rozličných organizací občanské společnosti, přičemž každá země má mantinely definující rámec a formu občanské organizace vymezeny jiným způsobem. V souvislosti s touto okolností vytvořili v devadesátých letech minulého století Salamon a Anheier (cit. dle Skovajsa, 2010, s. 38) strukturálně–operacionální definici předkládající pět základních atributů, jež musí každá organizace splňovat pro nabytí statutu organizace občanské společnosti.

1. Organizovanost

Subjekty jsou charakterizovány organizační strukturou v rámci instituce či formálním zřízením právnické osoby. Důležité je zmínit, že jednorázová a neformální shromáždění ad hoc nejsou vzhledem k tomuto atributu za organizace občanské společnosti považovány, neboť náleží spíše do neformální sféry občanské společnosti.

2. Soukromý charakter a nezávislost na státu

Předložený znak vymezuje především okolnost toho, že subjekt nenáleží do státního soukolí a ani jím není nijak řízen. Neznamená to však, že stát nemůže

¹³ Často užívanými termíny jsou taktéž: občanské organizace, neziskové organizace, nestátní neziskové organizace apod., které jsou však pro své specifické obsahové formy ne zcela přesné. Pro plný výčet srov. Skovajsa (2010, s. 36)

zaopatřovat prostředky k činnosti či že volení zástupci nemohou být součástí organizační struktury daného subjektu.

3. Zásada rozdělování zisku

Subjekt chápaný jako organizace občanské společnosti je vázán nepřerozdělováním zisku mezi své členy ani vlastníky. Dosažený zisk je zásadně využíván pro naplňování vlastního poslání organizace.

4. Samosprávnost

Organizace je schopna dosáhnout samosprávy bez pomoci jiné organizace.

5. Dobrovolnost

Činnost subjektu je zaopatřována za spoluúčasti dobrovolných členů. Nejedná se tak o organizace s povinným členstvím.

Samotné organizace pak v českém kontextu můžeme dělit dle různých kritérií. Organizace s disponujícím institutem členství jsou nazývány organizacemi členskými. Obecně jsou do této kategorie zařazovány občanská sdružení, odbory a družstva. Na protipólu tohoto dělení leží organizace nečlenské, jejichž vyčleňovacím atributem je nahrazení členské základny pracovníky a členy orgánů pověřených správou. Patří sem převážně nadace, nadační fondy a obecně prospěšné společnosti mimo těch zřizovaných státem. Dalším vydělujícím hlediskem může být oblast činností, které organizace objímá. Na tomto základě rozlišujeme organizace servisní, jejichž náplní je poskytování služeb členům a zástupcům široké veřejnosti v oblasti sociální, zdravotní či vzdělávací, dále pak organizace zájmové, jež nabízejí možnosti, jak v praktické rovině uskutečňovat své zájmy a poskytují pole pro sebevyjádření a trávení volného času. Do této kategorie lze zahrnout nejrůznější sportovní oddíly, zájmové kroužky, umělecky orientované spolky apod. Posledním typem jsou organizace advokační zaměřující se na obhajobu veřejného zájmu. Pozice v tomto typu organizací jsou obsazovány odbory, lobbistickými skupinami či skupinami úžeji zaměřenými na obhajobu určitých práv či sociální reality, např. organizace zaměřené na ochranu životního prostředí apod. Posledním hlediskem, dle kterého mohou být organizace občanské společnosti děleny, je zaměření na prospěšnost. Prospěch vzájemně prospěšných organizací je rezervován pouze pro své členy a klienty, jimž zajišťuje podporu a hájení jejich zájmů. V kontrastu pak stojí organizace veřejně prospěšné, jejichž prospěšnost je, jak explicitně název naznačuje,

situována obecně. Příkladem veřejně prospěšných organizací jsou nadace, nadační fondy či zařízení církví. (Skovajsa, 2010)

Zajímavým dodatkem pro obsah této konkrétní kapitoly je i pohled předkládaný Fričem (2015), jenž popisuje v teoretických mezích veskrze paradoxní situaci. Z jeho výzkumů vyplynul fakt, že počet organizací neustále stoupá i přesto, že členství v nich souhrnem pomalu klesá, je dokladem o nárůstu organizací občanské společnosti bez širší členské základny.¹⁴ Autor v souvztažnosti k předkládanému však poukazuje na slabé členské skóre především tzv. advokačních organizací, definovaných již výše v této kapitole. Autorem je zdůrazňováno, že úroveň členství v servisních a zájmových organizacích je svým skóre srovnatelná s realitou zemí západní Evropy, kdežto členství ve zmiňovaných advokačních organizacích je svým vývojem řazeno na roveň ostatních postkomunistických zemí. „*Trvalá ztráta členství vypovídá o vzdalování se organizované občanské společnosti od běžného občana*“ (Navrátil a Pospíšil 2012 cit. dle Frič, 2015, s. 4). Utlumený stupeň členské organizace pak například vnímají i Mansfeldová a Kroupa (2005), kteří je definují jako důsledek zděděný z dob nucené organizovanosti v područí totalitního režimu. Na tomto místě je možno nechat se unést hypotetickou myšlenkou, zda je obsah výše zmiňovaného pouhým důsledkem postkomunistické reality, nebo je to i jeden z důsledků měnící se společnosti ve svém globálním a technologicky se vyvíjejícím rozměru tak, jak byl osvětlen v předchozí části této práce.

1.6 Formování občanské společnosti na našem území

Není v reálných možnostech této práce detailněji obsáhnout formování občanské společnosti na našem území se všemi jeho aspekty krystalizujícími v historických proměnách. Následující kapitola je tak pouhým exkurzem do historie občanské společnosti na našem území a je nutné na ni pohlížet jako na přehled klíčových momentů v historickém průřezu, který nám pomůže lépe uspořádat veškeré poznatky dosud získané do komplexnějšího obrazu soudobého stavu.

1.6.1 Občanská společnost v 19. století

Cesta k občanské společnosti ve formě, jak je známa nyní, byla poměrně zdoluhavá a náročná ve smyslu překonávání překážek podmíněných společenskou dobou a jejím vývojem. Zásadním předpokladem vzniku občanských vztahů a tím i sekundárně formované občanské

¹⁴ Nárůst organizací bez širší členské základny se týká převážně nových servisních a zájmových organizací

společnosti bylo prosazení zásady rovnosti lidí. V našich kruzích je zlomovým milníkem revoluční rok 1848 a s ním spojená, z petice pražských občanů vzešlá snaha o formulaci a zavedení ústavy¹⁵, jež by upravovala práva a povinnosti občana a položila tím mimo jiné i prazáklady občanské společnosti. Česká společnost však musela soustavně překonávat bariéry podmíněné nerovnoprávným postavením v rámci Habsburské monarchie a snahy o budování půdy pro občanskou společnost byly na určitou dobu definitivně zatraceny po porážce revoluce roku 1849 a z ní vycházející změně politické orientace směrem k obnově absolutismu. (Vošahlíková, 1993)

V Průřezu následujících několika let byla situace vůči elementu občanských svobod a fundamentu společnosti občas příznivější, občas méně. Dokladem prvního jsou veškeré pokračující snahy o zavedení ústavy, dokladem druhého pak na opačném principu vystavěné tzv. Silvestrovské patenty implicitně zahrnující nové neoabsolutistické směřování vyznačující se zavedením tvrdých represí vůči jakýmkoliv projevům občanského života. (Vošahlíková, 1993). Významným stimulem pro vznik a následné formování občanské společnosti pak byl dle Labischové (2005, dle Jarmara, 2013) rozsáhlý proces národního obrození zasahující kulturní, sociální i politické sféry společnosti, v důsledku vedoucí ke vzniku českého moderního národa.

Občanské sdružování a jiné aktivity založené na světských principech svými počátky sahají daleko před samotné 19. století, ale právě v jeho průběhu nabylo občanské sdružování statutu účinného nástroje v procesu emancipace národa, který v druhé polovině přerostl do masových rozměrů. V pokročivším 19. století vznikaly především spolky sloužící osvětě a podpoře národního ducha. Jako příklady za mnohé jiné lze uvést významné aktivity Společnosti vlasteneckého muzea v Čechách¹⁶, Matice české, Hlaholu, tělocvičného spolku Sokol, Měšťanské besedy sdružující příslušníky intelektuálních elit v duchu diskuzního klubu, či v lidovém prostředí maloměst a venkova fungujících čtenářských spolků. Revoluční vlna se zasloužila o vznik velkého množství nejen vlasteneckých, ale i radikálně laděných spolků, které však byly v následujícím období protknutém neoabsolutistickým přístupem potlačeny.

Obnovy se občanské sdružování dočkalo až po roce 1860, kdy je politický systém pozvolna liberalizován. V roce 1863 například vzniká pobočka Mezinárodního červeného kříže či o rok později první hasičský sbor, vedlo toho pak také četné spolky kulturní, zábavní, profesní, divadelní, muzejní, řemeslnické, sportovní, ryze ženské a mnohé jiné. Ve zmíněném období rovněž vznikají odbory plnící tytéž funkce jako dnes, tedy hájení zájmů zaměstnanců.

¹⁵ Oktrojovaná tzv. dubnová ústava z roku 1848 císaře Františka I.

¹⁶ Společnost zaslouživší se o vznik Vlasteneckého muzea, předchůdce Národního muzea

Význačným se 19. století stalo rovněž pro rozvoj dobrovolnictví či pro aktivity fundraisingu, např. benefičně laděné plesy, bazary, dražby či veřejné sbírky¹⁷. (Skovajsa, 2010)

Jak vyplývá z výše uvedeného přehledu, na 19. století lze pohlížet jako na zásadní období, v němž se díky neutuchající lidské snaze i přes mantinely nastavené politickou situací a jejími předními aktéry zrodily základy fungující a mnohvrstevnaté občanské společnosti.

1.6.2 Občanská společnost ve 20. století

1.6.2.1 Období první republiky¹⁸

Počátek 20. století volně navazoval na tradice vzešlé z minulého století. Nové tendence přinesla až první světová válka, jež se v neblahém smyslu odrazila i ve fungování občanské společnosti. „*V řadě aspektů šlo o její kolaps. Ten se však vyznačoval určitým specifíkem. Nešlo totiž o totální zhroucení dosud dosažených met, ale spíše o dočasné pozastavení pozitivních rozvojových tendencí, odvislé od extrémních odpadů celkové válečné situace*“ (Jirásek, 2003, s. 104). V tomto ohledu tak nemluvíme o zániku občanské společnosti, ale o pouhém pozastavení jejího vývoje. Budování občanské společnosti nebylo vnímáno jako nutnost, ale jako výsada, pro níž nebyl v podmínkách válkou zmítaného světa plnohodnotný prostor. S koncem první světové války se nejen rozpadá dosavadní systém hodnot, ale proměňuje se i celkové, nejen politické uspořádání světa, v jehož důsledku vznikají především ve středoevropském prostoru mnohé nástupnické státy, mezi nimiž i roku 1918 Československo. Nově vzniklá republika se zrodila z demokratických základů zaručených Ústavou z roku 1920, v níž se v rámci § 113 zaručuje mimo jiné i právo shromažďovací. Z hlediska rozvoje společnosti je období první republiky charakterizováno kvantitativně prudkým rozvojem organizovaných forem občanského sdružování. Těsně koncem první světové války byla rozšiřována činnost mnohých charitativních či dobročinných spolků, a to především s cílem utlumit následky vzniklé válečným konfliktem. Příkladem za všechny by mohl být například Československý červený kříž. Ve 20. letech pak narůstaly počty mládežnických hnutí, zájmových sdružení, spolků studentských i sportovních. (Dohnalová, 2004). Občanské aktivity byly v období první republiky, jak příhodně uvádí Skovajsa (2010), nejen provázány větší mírou organizovanosti a pestrostí, ale sekundárně byly taktéž vinou rostoucího sociálního a etnického napětí polarizovány. Přestože je na období první republiky obecně nahlíženo jako na zlatý úsek naší historie, mělo i toto období

¹⁷ Z veřejné sbírky pak byla financována například i stavba Národního divadla

¹⁸ Tedy období od vzniku Československé republiky do podepsání Mnichovské dohody roku 1938

své jisté nedostatky poznamenávající i občanskou společnost. Jak uvádí například Jarmara (2013), prvorepubliková občanská společnost byla značným způsobem zpolitizována. Dáno to bylo jednak skutečností praktického nestřídání vlád či faktickou podrobeností občanských organizací a spolků politickým stranám. Dle Müllera (2003) jde o opačnou tendenci, než jakou bylo možno sledovat v období Rakouska-Uherska, v rámci kterého byly spolky zřizovány převážně jako alternativa na druhé straně škály, se státem se nijak neidentifikující.

Neblaze výrazným způsobem do vývoje prvorepublikového étosu přispěla i vlna hospodářské krize v letech 1929–1933. Po vypořádání se s hospodářskými neuhy byl vývoj společnosti postupně ovlivňován předtuchou blížícího se konfliktu. Kolem roku 1935 byl organizovaný rozměr občanské společnosti rozšířen o aktivnější činnost humanitárních a podpůrných spolků a v roce 1938 dosahuje spolkový život svého maxima. (Dohnalová, 2004)

1.6.2.2 Období nedemokratických režimů

Období Protektorátu Čechy a Morava stíhané nacistickým okupačním režimem bylo již z principu okleštěno o jakékoliv projevy s občanskou společností související. Zlikvidovány byly demokratické principy, na nichž byla vystavěna první republika, a tak v zásadě občanské společnosti chyběly elementární opory jejího rozvoje. Téměř polovina všech spolků byla rozpuštěna a řada mnohých organizací musela omezit či pozastavit svou činnost. Během okupace nebylo potlačováno sdružování občanů v celé své míře, ale striktně ve svém spontánním rozměru. Existující, německými úřady řízená centralizovaná občanská organizace se promítla například do fungování Národní odborové ústředny zaměstnanecké či Radosti ze života poskytující volnočasové vyžití. (Skovajsa, 2010)

Okupační období během druhé světové války tak zasadilo první velkou ránu do vývoje občanské společnosti v našich zemích, která po nedlouhou dobu první republiky postupně vznikala. Po skončení války v roce 1945 byly snahy o rozvoj občanského elementu v rámci společnosti s nadšením obnovovány, vznikaly nové spolky i politické organizace. S předtuchou změny politického systému se však nejednalo o plně svobodné prostředí obnovy, mimo jiné i z důvodu silného odmítnutí decentralizace¹⁹ či stírání autonomie dílčích sfér života společnosti (Jirásek, 2003). Obnovující proces občanské společnosti byl definitivně pozastaven změnami z února roku 1948. „*Nástup totalitního režimu po roce 1948 následně vedl k úplné symbióze státu a společnosti. Cílem komunistické vlády bylo zlikvidovat nezávislou občanskou společnost a všechna přirozená, státem neorganizovaná spojení mezi*

¹⁹ Centralizaci podléhaly i odborové svazy

občany“ (Jarmara, 2013, s. 39). Vzniklá situace pod vlivem nového režimu tak nezvratně vedla k politizaci spolčování. Národní frontou byly zřizovány akční výbory, které prověřovaly a kontrolovaly postoje artikulované v prostředí existujících spolků. Ty, které nevyhovovaly socialistickým postojům, byly rozpuštěny (Dohnalová, 2004). Mnohé spolky či dobrovolnické organizace pak byly změnou zákonů komunistického režimu transformovány na masové společenské organizace či svazy. Příkladem může být například Revoluční odborové hnutí, Československý svaz mládeže, či Československý svaz žen (Skovajsa, 2010).

Naše společnost a s ní spojená občanská sféra se v období komunistické vlády nevyznačuje ryzí jednotvárností. Jednalo se o poměrně dlouhé období v područí totalitního režimu, v rámci kterého ve společnosti postupně docházelo ke změnám víceméně ovlivňujícím směr, kudy se bude ubírat. Ve druhé polovině 60. let počínají vznikat občanské aktivity nestátní povahy a jsou reaktivovány zájmově orientované organizace existující před rokem 1948. Jak zmiňuje Skovajsa (2010), částečné obnovy se dočkal například Junák, plánovitě pak i Sokol. Rozvolněná politická situace dala vzniknout i politicky zaměřeným sdružením – jako byl například Klub angažovaných nestraníků (KAN) či Klub bývalých politických vězňů (K 231), klubům nezávislých spisovatelů a skladatelů, četné byly i podpisové akce a aktivity církví či národnostních menšin (Pecka, Belda a Hoppe, 1995). Poměrně letmý nádech svobody byl však ukončen invazí vojsk Varšavské smlouvy a následným procesem normalizace, kterým byl obnoven represivní způsob vlády. Tuto dobu je možno chápat jako další ze zásadních milníků, v němž byl až do zhroucení režimu v roce 1989 politickými, ale i společenskými vlivy načrtáván následný vývoj nejen občanské společnosti. Význačnost výše uvedeného dokládá i Vilímek (2008, s. 16): *„...nejen v Československu se stala zkušenost s potlačením Pražského jara důležitým popudem k protirežimním aktivitám.“*

„Deziluze a zklamání z politického vývoje měly za následek relativně rychlý a bezproblémový nástup normalizace. Společnost přistoupila na sociální kontrakt, kdy komunistický stát výměnou za poslušnost, stažení do soukromí a rituální účast na státně politických akcích zajišťoval obyvatelstvu sociální jistoty a relativní volnost v privátní sféře“ (Jarmara, 2013, s. 39–40). Jak předkládá Rakušanová (2007), aktivity občanské společnosti jsou v normalizačním období až do jeho konce roztříštěny do tří pomyslných proudů, jež je pro pochopení soudobých realití nutno alespoň okrajově načrtnout:

- **Oficiální aktivity čili pseudoobčanská společnost** – jednalo se o oficiální, státem řízené organizace s masivní základnou, které svým členům poskytovaly mnohé výhody či služby
- **Kvazilegální aktivity** – zastoupené převážně sítěmi neformálních ekonomických aktivit realizujících se díky vzájemné prospěšnosti vzniklých vztahů
- **Disidentské aktivity** – neoficiální, člensky nepříliš početné skupiny fungující na principu podpůrných sítí, jež svou existenci zasvěcovaly hledání skulin v dobových zákonech, zařazována je do této oblasti taktéž významná aktivita Charty 77

Aktivita hodná pozornosti a uvědomění je bezpochyby i ta realizovaná církvemi. Církevní instituce, seč byly pod silným režijním tlakem, byly právě díky svým okruhům věřících jedním z hlavních organizačních elementů při sepisování petic či publikaci tzv. samizdatových materiálů. V druhé polovině osmdesátých let schopnost státu využít mechanismy, jež by zabránily spontánním občanským aktivitám, postupně pozbývá svých reálných mezí a značně uvažá. Stále častější veřejná shromáždění vyjadřující se proti režimu podnítila jeho definitivní rozpad ke konci roku 1989. (Skovajsa, 2010)

„Teprve osmdesátá léta dvacátého století přinesla přímé pojmenování touhy po obnovení občanské společnosti, aniž by ovšem tuto touhu zbavila utopického charakteru“ (Profant, 2003, s. 187). Sílicí systémová krize režimu otevřela tak ke konci let osmdesátých pomyslné dveře demokratické redefinici občanského života, jež byl právě v tomto období dle Friče, Goulliho a kol. (2001) rozšiřován do všech společenských oblastí. Obnova občanské společnosti byla v následujícím období zajištěna občansky fundovanými elementy, jako bylo například Občanské fórum, vzniknuvší 19. listopadu 1989.

1.6.2.3 Vývoj po roce 1989

„Ráj na zemi občanská společnost nepřinese, ale demokracii, čili demokratickou kulturu vztahů a nejen špatně fungující instituce, ano. Dlouho to trvá proto, že nám schází kapitál, který je ještě důležitější než kapitál finanční: kapitál důvěry.“ (Halík, 2010, nečís.)

Několik desítek let se česká občanská společnost potýkala s problémy, kterým musela pro zachování svých výsadních hodnot různými způsoby čelit. *„Struktury, které se zde vyvíjely takřka po staletí, neměly dostatek předpokladů, zkušeností a hybných pák, jak vzdorovat rozrůstající se státní moci, jež se stala totálním monopolem jediné strany, to vše navíc za značně nepříznivých mezinárodně politických podmínek“* (Müller, 2003, s. 191). V období před rokem 1989 tak česká občanská společnost existovala ve formách nevalné kvality a funkčnosti, nedá se však jednoznačně říci, že by zcela absentovala. Poznámání občanské sféry téměř půlstoletí trvajícím obdobím totalitního komunistického režimu velmi dobře ilustruje Šamalíkova perspektiva: *„Totalitní režim zrušil oddělení společnosti a státu, podrobil občanskou společnost státu a vyloučil platnost jakýchkoli práv a svobod existujících před státem a nezávislých na státu. V této zvrhlé extrémní formě politické společnosti nebyly společenské organizace autonomním projevem zájmů, ale dodatečným nástrojem jejich meliorace a kontroly“* (Šamalík, 1995, s. 146). Citované se stává dobrým odrazovým můstkem pro pochopení toho, jaký směr občanská společnost nabrala po listopadových snahách o demokratizaci, stejně jako toho, že obnova občanských základů položených v předcházejících obdobích se po pádu režimu stala cestou jednak nesmírně zdlouhavou a jednak cestou s nejasně vytyčenými křivolakými hranicemi.

Proces demokratické konsolidace, tedy přechodu od totalitního režimu k demokracii, je procesem extrémně komplexním a zdlouhavým, což v podmínkách naší země, která byla režimem zmítaná dlouhé desítky let, platí rezolutně. Vodička a Cabada (2011) definují čtyři vzájemně se podmiňující úrovně tohoto přechodu. V první úrovni jsou konsolidovány ústavní instituce, následně dochází ke konsolidaci na úrovni reprezentativních struktur a poté i chování neformálních politických aktérů. Poslední úroveň je konsolidace občanské společnosti, která je chápána jako uzavírací element celého konsolidačního procesu a trvá ze všech výše uvedených podstatně nejdéle. Pro odolné zapuštění kořenů občanské společnosti je dle Ralfa Dahrendorfa (1991, dle Müller, 2016) potřeba minimálně 60 let, během nichž dojde k obměně tří generací, jež byly poznamenány zkušenostmi s totalitním režimem. Konsolidace občanské společnosti je zároveň nejabstraktnějším stupněm, z čehož neodmyslitelně plyne i definičně náročné podchycení toho, zda je proces v konkrétních zemích již dokončen, či nikoliv. V našich kruzích navíc nepanuje jednotná shoda na tom, zda se i Česká republika nachází již v etablované demokracii nebo je někde na cestě ke zdárně definovanému cíli. Toto téma pro svůj nejasný rozměr tak nebude stěžejním okruhem následujícího oddílu práce, i když s ním implicitně souvisí. Pozornost bude věnována příčinám a z nich plynoucím důsledkům totalitní zkušenosti pro vývoj české občanské společnosti v aktuálním horizontu,

neboť je nepopíratelné, že „*více jak půl století komunismu mělo negativní vliv na optimismus a smysl pro kontrolu nad osobním životem, které jsou základními kameny tvorby důvěry, tolerance a občanské participace*“ (Stachová, 2005, s. 17).

Výrazným elementem ovlivňujícím rozvojové linie občanské společnosti je bezesporu to, jak nastalou situací vnímali, ale i v soudobé perspektivě vnímají samotní aktéři. Např. Müller (2004) zmiňuje, že s danou okolností bezprostředně souvisí přehnaná politická očekávání občanů po roce 1989, jejichž důsledkem byla výrazná deziluze a zklamání, které ve výsledku mohly v krajních mezích vést i jakémusi systémovému odpoutání. Při přechodu k systému stavěnému na jiných hodnotách jsou zkreslená očekávání běžným jevem. Životy lidí jsou dramatickým, ale zároveň i fascinujícím způsobem diametrálně měněny. Přehnaná míra očekávání a systémový perfekcionismus jsou však paradoxním rizikem plynoucím z popisované situace.

Osvětlení důvodů, proč je občanská společnost postkomunistických zemí obecně považována za slabou předkládá i Howard (2003). Vedle vysokých očekávání zmiňuje ještě další dva segmenty utvářející linii vývoje občanské společnosti v zemích dříve systémově organizovaných komunistickým režimem. Jedním ze segmentů jsou úzké sítě blízkých a přátel. Kvůli silné politizaci veřejné sféry bylo lidem dovoleno svobodně se projevat pouze v okruhu nejbližších a těch, kterým byla ukládána nejvyšší míra důvěry. Mnoho lidí čerstvě poznamenaných postkomunistickým vývojem tak dle Howarda nepocítuje výraznou potřebu rozšiřovat okruh svého zájmu v mantinelech veřejné sféry a veřejných aktivit. Posledním vydělovacím kritériem je obecně chápaná nedůvěra vůči organizacím. Komunistickým režimem byly potlačovány jakékoliv formy autonomního občanského pluralismu. Jedinou možností, jak se částečně realizovat, byly státem řízené organizace. „*Organizovanost bez subordinace nebyla za komunismu možná, proto paradoxně ještě dnes mnozí chápou veřejnou angažovanost jako omezení osobní svobody*“ (Müller, 2004, s. 247). Souvztažností určeným důsledkem je tak stále více klesající úroveň členství v organizacích občanské společnosti.²⁰ S ohledem k uvedenému je však nutno nastínit i kritický rozměr obecné občanské participace tak, jak je uváděn například Císařem. „*Ačkoliv tedy existují přesvědčivé doklady, že v průměru je participace Středoevropanů a Východoevropanů nižší než participace jejich protějšků v zavedených demokraciích, ještě to nutně neznámá, že jsou v postkomunistických zemích slabé i občanské společnosti*“ (Císař, 2008, s. 8). Míru participace, stejně jako úroveň občanské organizovanosti tak nelze chápat jako nejvýznačnější

²⁰ Nízká úroveň členství v organizacích byla okrajově popisována výše v této práci, viz oddíl Organizace občanské společnosti

ukazatel slabosti či síly občanské společnosti. Orientaci směrem k soukromé sféře a naopak protichůdný odvrát od sféry veřejné je nutno chápat jako relikv postkomunistického dědictví ovlivňující do značné míry i soudobou perspektivu některých občanů.

V roce 2004 bylo Nadací pro občanskou společnost provedeno v České republice zatím nejrozsáhlejší šetření stavu občanské společnosti, uskutečnivší se pod záštitou snah mezinárodní aliance Civicus. Hlavním posláním této organizace globální úrovně je jednak mapování občanských společností ve své komplexní perspektivě a jednak posilování nejrozmanitějších občanských aktivit. Komparativním účelům pak slouží index občanské společnosti, v rámci kterého je zkoumána situace občanských společností v mnoha koutech světa.²¹ V souvislosti s provedeným výzkumem byla publikována zpráva shrnující nejzásadnější poznatky z výzkumu vzešlé – Česká občanská společnost 2004: po patnácti letech rozvoje.

„Česká občanská společnost po 15 letech rozvoje: aktivní, ambiciózní a různorodá, ale stále čelící problémům“ (Vajdová, 2005, s. 10). Zjištěné výstupy na prvním místě nepřekvapivějším způsobem podlamují zarytý mýtus pasivity a malé míry angažovanosti, když deklamují, že téměř 50 % občanů jsou členy nějaké organizace a více jak polovina se pak angažuje v rámci obecních aktivit, jako jsou například nejrůznější brigády či pomoc při organizaci plesů a jiných sportovních či zájmových aktivit. Občanská společnost vplynula jako různorodá a tematicky fragmentovaná. Mimo nejsilnějších a člensky nejpočetnějších sportovních a zájmových organizací je velká část občanů sdružována taktéž v člensky užších dobrovolnických organizacích věnujících se dobově rezonujícím tématům – jako je poskytování služeb postiženým či sociálně slabým lidem, drogová prevence, environmentální ochrana aj. Vedle výsledků vyvracejících vžitě mýty o postkomunistických společnostech provedený výzkum přichází však i s tvrzením, který naopak jeden z mýtů přiživuje. Potvrzuje totiž nízkou míru důvěry, která ve společnosti panuje. Jedná se o komunistické dědictví do jisté míry bránící nepokrytému rozvoji občanské společnosti. *„Toto dědictví se například projevuje v přetrvávající silné roli státu, v paternalistických postojích veřejnosti, v absenci silné střední třídy, v přerušovaných tradicích dárcovství či dobrovolnictví (...). Zkušenost postkomunistické transformace k tomuto dědictví připojuje deziluzi a tolikrát citovanou blbou náladu“* (Vajdová, 2005, s. 21). Silnými stránkami vzešlými z výzkumných dat se ukázala být jednak schopnost generovat témata akcentovaná ve veřejném prostoru a následně i kapacita a zájem konkrétních organizací či iniciativ formulovat návrhy a postupy pro jejich řešení,

²¹ Organizace také pravidelně zveřejňuje reporty shrnující klíčové momenty vývoje občanské společnosti

jednak již výše zmiňovaná rozmanitá škála organizací. „*Je obtížné posuzovat, nakolik jsou organizace občanské společnosti reprezentativní, ale každopádně jsou velmi různorodé a pokrývají pestrou škálu činností, poslání a cílových skupin.*“ (Vajdová, 2005, s. 67). Slabou sférou, jež na podkladě výzkumu vykryštovala, se ukázala být vedle nízké důvěry rovněž i nedostatečná míra transparentnosti některých organizací, klientelismus, závislost na státu či formálně nedostatečná komunikace mezi organizacemi navzájem. (Vajdová, 2005)

Výzkumu na lokálnější úrovni se v poměrně pravidelných intervalech věnuje v ryze českém kontextu Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM). Z dat výzkumu z roku 2023, jehož předmětem byla angažovanost občanů České republiky a jejich zájem o politiku, vyplývá, že největší procento občanů se sdružuje ve sportovních organizacích (26 %), občanských sdruženích (19 %) a charitativních organizacích či nadacích (19 %). Procentuálně nejmenší je přiznaná činnost občanů v politických stranách, odborech a církvích. Výsledky vyplynulé z výzkumu potvrzují časově průřezový trend,²² v němž jsou první příčky obsazovány týmiž druhy organizací. (Kyselá, 2023)

Výzkumná data, jakkoliv musí být veškeré výsledky výzkumů CVVM podrobeny kritickému úsudku, mohou v těchto časově podmíněných mantinelech sloužit jako podklad pro hypotetické úvahy ohledně úrovně občanské participace. Aktivity spadající do nižší, lokálnější a občanům jaksi bližší úrovně politické aktivity jsou pro občany přijatelnější a atraktivnější než například členství v politických stranách. Zjištěné výsledky taktéž korespondují s výslednými daty výzkumu indexu občanské společnosti, která potvrdila, že Češi jsou nejaktivnější v organizacích sportovních a zájmově orientovaných (sbory dobrovolných hasičů, zahrádkáři, chovatelé, pěstitelé apod.)

V nejaktuálnějším horizontu se k vývoji občanské společnosti vyjadřuje např. Müller (2016), jenž upozorňuje na význačnou skutečnost postkomunistických států. Dle autora tyto země ve svém novodobějším vývoji nutně čelí dvojímu tlaku. Snaží se jednak pěstovat a kultivovat legitimitu demokracie včetně jejích institucí a občanské společnosti v rámci svých národních států a jednak jsou souběžně s tím konfrontovány s výzvami a riziky vyplývajícími z globalizující se modernity. „*Jistá schizofrenie Česka i celé postkomunistické střední Evropy tedy spočívá v potřebě budovat i překonávat rámec demokratického národního státu zároveň*“ (Müller, 2016, s. 182). Snaha komplementárně propojit procesy demokratizace a evropeizace tak představuje nejen kardinální výzvu pro budoucnost občanské společnosti poznamenané postkomunistickým étosem, ale rovněž rámec, v němž si lze klást otázku po úloze důvěry jako

²² Ve výzkumu jsou uveřejněna rovněž data z roku 2007–2011 a 2014, 2015, 2018 a 2020

klíčového segmentu podmiňujícího oba uvedené procesy v rozvojových mantinelech občanských společností. „*Česká společnost je stále ještě dětskou společností, jež se nechce smířit s faktem sebetvorby a nechce stanout tváří v tvář odpovědnosti, ale má tendenci upínat se k charismatickým vůdcům, od kterých odvozuje své sebevědomí, svoji jistotu, tak jako děti odvozuji své sebevědomí a jistotu od svých rodičů*“ (Müller, 2003, s. 206).

V rámci daného tematického úseku práce byly předloženy klíčové momenty rozvoje i historicky podmíněných otřesů občanské společnosti na našem území. Emancipační cesta české občanské společnosti byla v průběhu mnoha desítek let provázena nadmíru náročnými úkoly, které zavadly příčinu jejího spletitého charakteru v soudobých tendencích. Do jaké míry platí, či naopak soudobému stavu odporují výše citované úseky je však kritickým úkolem každého čtenáře této práce.

2 Obec Příkosice

Pro lepší porozumění konkrétním projevům občanské společnosti ve zkoumané obci je nutno nejprve nastínit místně příznačnou charakteristiku a odkrýt povahu obce jako takové. Postihnutí základních informací jak z hlediska aktuálního, tak historického bude cílem následujícího, převážně teoreticky orientovaného úseku práce, jenž bude zároveň okrajovým vodítkem k lepšímu pochopení místních realit.

2.1 Základní informace

Příkosice jsou obcí Plzeňského kraje ležící v nadmořské výšce 495 m n. m. nedaleko brdských lesů, přibližně 10 km jihovýchodně od okresního města Rokycany, jehož územím prochází železniční trať Rokycany–Nezvěstice, která byla vybudována, jak uvádí Moulis (1926), roku 1890 společností Českých obchodních drah. Obecní symboly, znak a vlajka, byly obci uděleny roku 2018. Dle nejnovějších dat Českého statistického úřadu k roku 2023 zde žije 433 obyvatel (ČSÚ, 2023). K občanské vybavenosti obce patří mateřská škola, pohostinství s kulturním sálem, fotbalové hřiště a tenisový kurt, obchod s potravinami a smíšeným zbožím, menší knihovna a hřbitov s kapličkou. Spádová základní škola se nachází ve vedlejší městě Mirošov. K významnému podnikatelskému subjektu soustřeďujícímu se na živočišnou i rostlinnou výrobu patří Příkosická zemědělská a.s., zaměstnávající několik z místních obyvatel. Společnost vznikla k 1. lednu 1999. „*Příkosická zemědělská má ojedinelé místo v činnosti šlechtitelského chovu u českého strakatého skotu*“ (Lukešová, 2000, s. 107). Terénní zajímavostí je pozůstatek skalnatého vrchu Homberk ležícího na okraji

katastrálních území Příkosic a Vísek. Obec je členem Svazu místních samospráv, dobrovolného svazku obcí Horní Berounka povodí Klabavy a místní akční skupiny MAS Aktivios. Starostkou obce je v době vzniku této práce paní Tamara Suchá, se kterou bude v rámci praktické části veden rozhovor na téma občanské společnosti v obci. Zastupitelstvo obce je složeno z pěti členů. (Příkosice © 2024)

2.2 Historie obce Příkosice

„Osada vznikla již na počátku 14. století osidlovací činností pánů z Rožmitálu a jejich větve na nedalekém a nevelkém hradu Homberk“ (Lukešová, 1971, s. 5).

Co se pohledu diachronní lingvistiky týče, název obce, jak nás lidová etymologie mylně strhává, není odvozen od základu kosit či kosení, ale od původního tvaru Přiekořice, blíže od slova přikora, přikoří ve významu protivenství, odpor, pravděpodobně podle prvního osadníka Přiekory. Z původního názvu pak pod vlivem fonetických změn vznikla dnešní podoba názvu obce – Příkosice. (Profous, 1951)

Dostupné zdroje předpokládají, že až do doby přemyslovské nebylo území dnešních Příkosic nijak významně osídleno a pokud ano, nedochovaly se relevantní prameny, jež by dřívější lidské působení potvrzovaly. Až století třinácté se bezpečně pojí s pozvolnou kolonizací brdského území a můžeme tak předpokládat vznik prapůvodních Příkosic. (Lang, 2017)

Významným datem v historické lince Příkosic je rok 1368, s nímž je spojována první nepřímá písemná zmínka, a to v souvislosti s již v přechozí kapitole okrajově zmiňovaným Homberkem – z německého „*Hohenberg*“, volně přeloženo jako hrad na vysoké skále. Jan z Homberka, syn stavitele hradu Heřmana ze šlechtického rodu Buziců, měl čtyři potomky, Jaroslava, Bleha, Ješka a Jiřího. Jiří byl zabit a homberské panství bylo po smrti Jana rozděleno po třetinách mezi zbylé potomky. Pro historii Příkosic se stal stěžejní postavou druhorozený Bleh, jenž ve výše zmíněném roce věnoval své choti Jitce třetinu homberského dědictví čítající mimo podíl hradu rovněž podíly přilehlých lesů, lánů a poddanských dvorů, mezi nimiž jsou zmiňovány i Příkosice. Převádějící listina je tak prvním písemným dokladem o existenci obce. (Novobilský a Rožmberský, 1995)

Lang (2017) uvádí, že po další století není o Příkosicích a jejich tehdejším rozpoložení valných zmínek. Znovu jsou připomínány až roku 1587, kdy byla horní část vsi jako pustá připojena ke spálenopoříčskému panství. O rok později se druhá část vsi, Dolní Příkosice, stala součástí rozsáhlého panství mirošovského, které zahrnovalo nejen Příkosice, ale i okolní vsi jako Skořice, Štítov, Trokavec, Kolvín, Mešno, Kakejcov, Chynín, Borovno či Železný

Újezd. „*Roku 1654 stála v Příkosicích jen jedna selská, čtyři chalupnické a čtyři zahradnické usedlosti. Horní Příkosice byly přifařeny do Mešna, Dolní do Mirošova*“ (Hajšman, 2015, s. 216).

V průběhu 17. století bylo mirošovské panství, tedy i Příkosice, nejprve prodáno do mitrovické správy, kvůli dějinným událostem roku 1616 pak připadlo správě Rožmitálu. Později je majetkový celek připojen císařskou dvorní komorou k panství Zbiroh, v jehož poměrech jsou Příkosice spravovány až do porevolučního roku 1850, kdy získávají vlastní obecní samosprávu. Důsledkem získání vlastní samosprávy je i administrativní splynutí obou jader obce, tedy Dolních a Horních Příkosic, a postupné zastavování pozemků stejně tak jako obydlování, které nabývalo významnějších rozměrů pak převážně v druhé polovině 19. století v souvislosti s těžbou uhlí v sousedním Mirošově.

Ve vazbě k tomuto období je příhodné okrajově zmínit i působení hornického předáka Plzeňska a nositele socialistických myšlenek, Antonína Uxy, který byl úřady po odhalení jeho tajných schůzí do Příkosic internován (Lang, 2017). „*Byl spoluzakladatelem knihovny v Příkosicích a pro obecní schůze pořídil vázaný protokol*“ (Mouliš, 1926, s. 9).

V průběhu následujících desítek let nebyla obec zasažena významnějšími dějinnými milníky, jež by zaujímaly zásadní místo v tomto úseku práce. Pozornost je upínána až k období dvou světových válek, během nich, obdobně jako většinu vesnic a měst, postihly i Příkosice odvody. Meziválečné období znamenalo politické rozložení obce a zapříčinilo zánik některých politických a občanských subjektů v obci. V roce 1941 pak byli téměř všichni²³ obyvatelé Příkosic donuceni opustit svá bydliště. „*Jest to smutná podívaná, nejsmutnější, jaká kdy v dějinách obce Příkosic jest zaznamenána. Temně jest silnice vedoucí naší vsi přeplněna povozy a auty naloženými svršky občanů*“ (Loukota, 1946, s. 89). Jak uvádí Lang (2017), vystěhováním téměř všech obyvatel dočasně končí dějiny Příkosic.

Viděno opačnou perspektivou byla však první polovina 20. století ve svých světlejších momentech i významným údobím pro obsahovou strukturu této práce, neboť se jedná o období vzniku a působení spolků a nejrůznějších sdružení, z jejichž základů se po konci války vyvíjí obnova společenského života, a to až do roku 1948. Obnova života a občanských aktivit v Příkosicích je v kronice líčena následovně: „*Dne 5. července 1945 byla pálena vatra na paměť upálení mistra Jana Husa. Občané, pokud již se do obce vrátili, seřadili se v dolní části obce na silnici „u Kebrdlojc“ a pak se šlo průvodem ku místu zapálení vatra, která byla*

²³ Mimo železničních zaměstnanců, mezi nimiž byl i Václav Kozler, autorčin pradědeček, a šesti občanů zanechaných pro správu polností

pálena u černého kříže „na Pančavě“ (...) Na ukončení zapěli občané Kde domov můj. Bylo to prvé shluknutí občanstva po tři a půl letém vyhnanství následkem okupace“ (Loukota, 1946, s. 92)

Ve zmíněném roce 1948 pak počíná být po vzoru ostatních vesnic a měst i život v Příkosicích realizován v mantinelech stanovených vládnoucí stranou a politický, stejně jako kulturní život je do značné míry zploštěn a sešňerován. V padesátých letech započaly v obci za spoluúčasti občanů stavby mnohých dodnes stojících objektů. Jednalo se prvně o výstavbu hřbitova a čekárny pro cestující v Dolních Příkosicích. *„15. srpna 1956 zemřel hostsinský Alois Skala, který byl jako první pohřben na novém hřbitově, a bylo mu vykázáno místo u střední cesty vedle obřadní síně, tedy místo nejčestnější.“ (Loukota, 1956, s. 130).*

Začátkem srpna roku 1957 je v Příkosicích, vcelku později než v okolních vesnicích, vybudováno Jednotné zemědělské družstvo. V následujících měsících pak následuje stavba společných zařízení, převážně kravína. *„Družstevníci a družstevnice s velikým elánem a pílí se pustili do práce a ve volných chvílích, kdy byla práce na polích hotova, pracovali na stavbě. Největší podíl na těchto stavbách měly ženy družstevnice. Odpadový kanál, který sbírá vodu od kravína a od budoucí sýpky, vykopaly takřka ženy samy“ (Loukota, 1958, s. 135).* Roku 1962 dochází k zahájení stavby kulturního domu, na jehož vybudování se podíleli sami občané podle toho, kdo co uměl. Ruku k dílu, jak popisuje kronikář Loukota (1962), přiložili tehdy i ženy a mládež. Ve zmíněných letech šedesátých byl k obci v důsledku centralizace státní správy připojen sousední Štítov a samotné Příkosice byly v další následné centralizační vlně spravovány Mirošovem, tzv. střediskovou obcí. Své zákonné postavení získaly Příkosice zpět až v roce 1992. (Lang, 2017)

O novodobější historii z přelomu století podává svědectví převážně obecní kronika psaná Jiřinou Heindlovou. Nejzákladnější informace o novodobém fungování obce z uvedeného období jsou pojíciími komponenty praktického úseku této práce a není tak nezbytně nutné uvádět jejich výčet v rámci samostatné kapitoly.

2.2.1 Příkosická fata morgana

V Příkosicích a jejich přilehlém okolí je lidovou ústní tradicí uchováována událost, jíž samotné Příkosice vešly do širšího historického povědomí. Jednalo se ozvláštní přírodní úkaz nazývaný fata morgana. Plzeňský badatel Josef Vojtěch Sedláček pojednává o zmiňovaném úkazu následovně.²⁴

²⁴ Následující obsáhlejší citace byla do práce vložena za účelem vylíčení dobové atmosféry a zachování poetických struktur historického jazyka.

„Podivný úkaz přihodil se léta 1825 v Čechách na mirošovském panství, blízko vesnice Příkosice a jest svědectvím mnoha hodnověrných osob dostatečně potvrzen. Toho roku, první den měsíce února, v úterý bylo povětrí celý den pošmourné a celé okolí příkosické pokryto sněhem. Když okolo třetí hodiny s poledne dvacetiletý syn rychtářův vyšel z otcova příbytku, aby na oblohu popatřil, zdali sníh nebo déšť k očekávání, pohlédnuv k polední straně, uzel nesmírné množství jízdního vojska, přicházejícího od lesa spálenopoříčského, asi čtvrt hodiny vzdáleného od otcova obydlí. U toho lesa teče malý potůček, dělící poříčské panství od mirošovského, není pak tu nikde veřejné silnice, ale rovina před lesem dosti rozlehlá. Sníh na té rovině ležel asi čtyř palcův zvýši, třpytic se jako stříbro. Vitr se utišil a ticho panovalo všude vokol. Mladík uleklý patře dále pozoroval, že vojska ta ke vsi se blíží, i běžel zpět a vyzval otce svého ku podívání, řka: „Hle, otče, kampak s tím vojskem v naší malé vesnici?“ Nad tím se i rychtář nemálo zarazil, nevěda, co s nimi počíti. Potom celý ten pluk úprkem k vesnici přicválav, na širém poli, jež spáleniště se jmenuje, do jednoho pořadí po třech mužích se rozestavil. Všichni koně, zdálo se, že jsou vraní, a vojáci bílými plášti oděni. (...) Tu z vesnice síla lidu na podívanou se hrnula, mezi nimi i dospělí, divíce se, kterou cestou tak mnoho vojska tam přijíti mohlo a domnívajíce se, že snad z pravé cesty zabloudili. Když zástupové vojenští tak asi čtvrt hodiny postáli, obrátili se najednou na polopravou stranu a táhli přes potůček, kterýž přešedše, všichni mžikem zmizeli. Tu rychtáři srdce zaplesalo a zvolal: „Ti sem již více nepřijdou, kdepak bych jim nabral bytův a chlebův?“ Když celý ten pluk zmizel, všech přítomných pojal znovu strach a hrůza. Sotva že se obrátili, spatřili z téže strany pěchotu, která touž cestou táhnouc, na témže místě se rozestavuje, kde prve jezdci stáli. Pěchoty však bylo mnohem více nežli prve jezdcův. (...) Ale i to vojsko asi po čtvrt hodině, obrátivši se v polopravou stranu, šlo touž cestou přes potok, kterou prve jízda, až zase před lesem mžikem zmizela. (...) Na tom místě, kde vojska stála, nebylo ani stopy spatřiti. První, jenž se tam jíti opovážil, byl rychtářův syn, týž, který nejprvnější vidění to zpozoroval.

Brzy potom četlo se v novinách, že v tu hodinu kdesi v Bavořích vojsko bylo vytáhlo na obyčejnou přehlídku, a tak odrážením a lámáním se paprskův obraz jeho na českých posněžených rovinách viděti bylo.“ (Sedláček 1827 cit. dle Lukešová, 1995, s. 76–78)

PRAKTICKÁ ČÁST

„Občanská společnost je společnost, která patří občanům. O níž tedy významná část obyvatel bez váhání řekne, že je jejich, to jest naše. Ale ne tak, jak nás naučila okupace a minulý režim (...), zato právě tak, jak se to před sto padesáti lety naučili naši předkové, když v každé větší vesnici založili hasičský sbor a kampeličku, hráli divadlo a postavili sokolovnu, lidé, kteří dělali to, čemu Masaryk říkal „práce drobná“. Nejen pro sebe, ale pro „národ“, to jest pro svoji občanskou společnost.“ (Sokol, 2012, s. 122)

Z povahy občanské společnosti jako pojmu časově a prostorově podmíněného a proměnlivého je termín ve všezahrnující podobě využíván převážně teoreticky a konceptuálně. Empirické snahy jsou tak velmi často, a ne irelevantně redukovány na oblast organizovaných subjektů občanské společnosti. Výše uvedené je teoretickou základnou pro následující úsek práce, jehož dílčím cílem je podkrytí stavu občanských aktivit v obci Příkosice s ohledem jak k situaci let minulých, tak situaci aktuální. Dílčí kapitola je poté věnována politickému fragmentu občanské společnosti, který v jistém aspektu doplňuje perspektivu, jíž lze pohlížet na vývoj a stav občanské společnosti v pojednávané obci.

3 Občanská společnost v obci Příkosice

V souladu s východisky vzešlymi z teoretického podkladu této práce bude v následujícím úseku pozornost upínána již na praktickou analýzu občanských aktivit, a to jak těch organizačně zastřešených, tak i těch realizovaných ve spontánnějším duchu. Aktivity budou na základě analýzy dochovaných dobových – převážně obecních kronik²⁵, ale i aktuálních dokumentů – obecních zpravodajů²⁶ a informací na internetových stránkách posuzovány v kontrastní perspektivě vůči historickému vývoji. Pro komplexnější a vícevrstevný obraz reality občanské společnosti v obci bude analytická část provázána výpověďmi vzešlymi z rozhovorů se starostkou obce a organizátorem tematických zábav v obci. Praktickým cílem této diplomové práce bylo definováno podhalení toho, jakým způsobem byly občanské aktivity realizovány v minulosti a zda jsou některé z těchto tradic příznačné i pro soudobé místní realie. Pozornost bude věnována i organizovaným subjektům občanské společnosti a jejich historickým proměnám.

²⁵ Sepisování kroniky obce Příkosice bylo započato roku 1925. Některé roky byly kvůli chybějícím zápisům, ať už z důvodu podlomeného zdraví kronikáře či častěji z dějinných důvodů, dopsány zpětně, mnohdy již jiným kronikářem.

²⁶ Obecním zpravodajem je od roku 2011 vycházející Příkosický brousek

Mnohé z občanských aktivit jsou organizovány pod záštitou Obecního úřadu Příkosice za spoluúčasti místních obyvatel. O organizaci jiných akcí se pak starají místní spolky či sportovní sdružení, které v obci působí. Občanské vyžití je tak i v poměrně nevelké obci, jakou Příkosice svým počtem obyvatel jsou, relativně dosti fragmentované a činorodé. Následující úsek práce se snaží předložit přehled nejvýznamnějších aktivit napojených na místní realie soudobé i historické.

3.1 Místní spolky a organizace

Spolková činnost byla v Příkosicích v jednotlivých historických obdobích různorodá, a to co do činnosti, tak do časového období, v němž bylo spolkům umožněno spolkovou činnost vyvíjet. Některé z místních spolků mají sáhodlouhou tradici přelévající se i do dnešní doby, jiné pak v dějinném kontextu zanikly úplně nebo naopak v novější historické lince vznikly spolky naprosto nové.

Mezi zaniklé spolky či organizace lze zahrnout převážně ty, které byly založeny na politickém podtextu. Jedním z takto zaniklých spolků byla například v roce 1889 založená Občansko-čtenářská beseda, jejíž vznik tehdy inicioval Antonín Uxa. Spolek zanikl po nedlouhé době své činnosti dva roky po vzniku samostatné Československé republiky. Dalším příkladem by mohl být roku 1896 založený Občansko-dělnický, vzdělávací a podporující všeodborový spolek, jehož činnost byla roku 1908 formálně převzata politickou organizací Československé sociálně-demokratické strany dělnické v Příkosicích. Významně byly tehdejší obecní poměry ovlivněny též příkosickou odnoží Československého odboru pro zájmy venkovských žen, mimo jiné zakoupivší pro Příkosice pomník padlých ve světové válce, který do dnešní doby, ač renovovaný, stojí naproti železniční zastávce v horní části obce. Jmenovitě lze pak uvést rovněž spolky, jejichž data zániku nejsou v dochovaných dokumentech detailněji zachycena: dělnicko-potravní společenstvo Svornost či skupina domkářů a maloročníků při Straně sociálně-demokratické. (Krákora, 1935)

Organizací, jejíž činnost není v místním okruhu dnes již obnovována, byla i Tělovýchovná jednota Sokol. Její pobočka byla v Příkosicích založena roku 1937. *„Za mlhavého odpoledne 28. října byl naplněný sál Petrova hostince svědkem nevyčísitelné radosti, nadšení a družnosti. (...) Závěrečná slova dr. Bohuslava Horáka: „Zvolili jste si den, který Vás zavazuje.“ Byla apelem všem shromážděným občanům příkosickým“* (Krákora, 1937, s. 63). Činnost Sokola pokračovala i po roce 1946, kdy byla většina organizovaných občanských aktivit uskutečňována pod záštitou Komunistické strany Československa a

Svazem české mládeže. Nově je v Příkosicích roku 1947 založena organizace Junák, člensky sestávající z chlapců do 18 let věku. (Loukota, 1946)

V době od padesátých let jako občanské těleso působí v Příkosicích i místní Jednotné zemědělské družstvo, pod jehož štítem jsou vedle primární družstevní práce pořádány taktéž především dožínkové slavnosti a rozličné taneční zábavy. *„Družstevník Josef Kasl nacvičuje různé tance s mládežníky a zpívá různé častušky pro obveselení družstevníků a družstevnic. Pro družstevníky jest uspořádána každým rokem veselice s občerstvením“* (Loukota, 1960, s. 61). Vedle ochotníků ze sboru dobrovolných hasičů se v Příkosicích o divadelní vložky v těchto letech stará i roku 1960 založený spolek Kollár pod vedením Antonína Alexandra Šlehofera. Ukončení činnosti spolku není v kronikách popsáno ke konkrétnímu datu, ještě v roce 1975 je však zmíněno několik představení, která byla pod spolkem sehrána. V dnešní době v Příkosicích nepůsobí žádný, na divadelnictví primárně zaměřený spolek.

Spolky, jež provázejí vývoj příkosické občanské společnosti od minulostí až do nynější doby, jsou detailněji zpracovány v rámci následujících oddílů této diplomové práce.

3.1.1 Sbor dobrovolných hasičů

Jak z historické tradice, ale i výše uvedených teoretických podkladů vyplývá, jsou dobrovolnické hasičské sbory jedněmi z nejčastějších subjektů zaopatřujících rozvoj občanské společnosti v obcích. V dnešní době příkosický sbor zahrnuje výjezdní jednotku hasičů a sportovní skupiny mužů a žen v hasičském sportu. Hasičská tradice v Příkosicích je však poměrně hluboko zakořeněná a z prakticky orientovaných důvodů vzniká na počátku 20. století. *„Dne 2. září 1892 vypukl požár v naší obci a vyhořelo 14 popisných čísel. Tato nedobrá událost zanechala v našich občanech obavy o svoje životy a majetky. (...) Dne 27. září roku 1907 se schází naši občané v hostinci U Bažantů, kde po úvodním seznámení o činnosti dobrovolných hasičů zakládají Příkosičtí sbor dobrovolných hasičů“* (kronika SDH Příkosice).

Ze zachovaných dobových zápisů vyplývá, že sbor vedle primární požární situované činnosti sloužil také jako činné těleso organizačně zastřešující i různorodé občanské aktivity, například hasičské plesy, divadelní představení²⁷, pouťové a posvícenecké zábavy, masopust či besedy a přednášky. Výtěžky z akcí sloužily k financování všeho, co sbor potřeboval, převážně pak požárního vybavení. Význačnost existence sboru dokazují i honosné oslavy, které se ve výročních rocích na počest založení pořádaly. Slavnosti byly protkнутy cvičeními,

²⁷ Sbor pořádal během roku v průměru pět až šest divadelních představení

přehlídkami pro delegace sborů z okolních vesnic, průvody na cvičišťe, proslovy, slavnostním obědem členů a hudebními vložkami dechových kapel. (Moulis, 1927)

Různorodá činnost příkosického hasičského sboru byla okolnostmi přerušena počátkem druhé světové války. Situace sboru ve válečném období je v kronice hasičů líčena následovně: *„Bohatě veřejně prospěšná a kulturní činnost byla narušena vpádem fašistických vojsk v březnu roku 1939 do naší vlasti. Přišel zákaz nosit na přilbách a stejnokrojích státní znaky, byla zakázána jakákoliv kulturní činnost a vůbec vše, co se okupantům nelíbilo. Další rána přišla roku 1941, kdy se občané naší obce i obcí v okolí musí vystěhovat ze svých domovů, aby tento prostor sloužil německým okupantům. (...) Tímto zásahem do tvůrčího života naší obce dochází k zániku i hasičského sboru v Příkosicích.“* Obnovení činnosti se požární sbor dočká až po skončení války, a to v prosinci roku 1946. V následujících několika desítkách let je činnost hasičského sboru orientována taktéž směrem ke kulturnímu obohacení občanského života v Příkosicích. Každoročně je členy pořádán požárnický ples a masopustní průvod masek obcí, v sedmdesátých letech je dokonce založeno požární družstvo žáků. (kronika SDH Příkosice)

Výše uvedené je zdárným dokladem toho, jak je rozvoj občanské společnosti, či jen jednoho jejího fragmentu, neoddělitelně spjat s historickým podhoubím a okolnostmi, které nastavují mantinely daného rozvoje. Přestože kontinuální činnost sboru byla dějinnými událostmi na nějaký čas přerušena, mnohé z tradic, které byly položeny v minulém století, jsou každoročně oprašovány i v podmínkách, ač relativně pozměněných, dnešní doby.

Sbor hasičů každoročně pořádá četné soutěže a turnaje v hasičském sportu, v dnešní době se místně pořádá turnaj O putovní pohár Františka Purkarta. Vedle primární hasičsky orientované činnosti přispívá též ke zvelebování prostředí obce, kupříkladu skrze každoroční čištění koupaliště, pořádá hasičské soutěže, zajišťuje a připravuje májku či akce pro místní, ale i přespolní děti, např. branný den. Minulostí položenou tradici masopustního průvodu dodržuje každoročně. Sbor rovněž zařizuje mnohé jiné aktivity, které budou zmíněny v rámci samostatných oddílů této práce v úseku Občanské aktivity. Významná tradice divadelních představení, v dřívějších dobách dobrovolnými hasiči několikrát do roka pořádaných, se do dnešní doby však nedochovala.

Slovy tehdejšího předsedy SDH Příkosice: *„Příkosičtí hasiči úspěšně navázali na pokrokové tradice hasičského hnutí, jehož základní myšlenkou je nezištná a spolehlivá ochrana lidských životů i osobního a společenského majetku. Svoji činnost postupně rozšiřují na zabezpečování úkolů v prevenci, na odborný růst svých členů a k výchově mladé generace. V rozhodující míře se podílejí na kulturní i společenské činnosti v obci“* (Lukeš, 2013, s. 2).

3.1.2 TJ Čechie Příkosice

Tělovýchovná jednota Čechie Příkosice je sportovní organizací, která pod sebe v současnosti zahrnuje oddíly ledního hokeje, florbalu a nejvýznačněji se rozvíjejícího se fotbalu. Počátky rozvoje příkosické tělovýchovné tradice byly roku 1920 položeny Dělnickou tělocvičnou jednotou, jež na obecních loukách při vhodném počasí pořádala veřejná cvičení a nad rámec své primární aktivity taktéž plesy či během roku několik divadelních představení (Krákora, 1935).

V druhé polovině 20. století se pak o sportovní, ale i kulturní vyžití stará TJ Sokol se svým oddílem kopané. V roce 1958 vzniká TJ Čechie. *„Silná vůle reprezentace vlastní obce přiměla jak sportovní veřejnost, tak vlastní hráče (...) k vybudování vlastního sportovního stánku. Zde svými výkony nejen dokazovali vlastní výkonnost, ale dávali příklad i mladým sportovcům pro zachování fotbalové tradice“* (Příkosice ©, 2024). V šedesátých letech je započata díky přičinění pana Josefa Schejbala stavba hřiště. *„Členové Sokola na určeném místě vykopali rýhy pro drenáže a hřiště odvodnili. MNV²⁸ nechal místo srovnat buldozerem a nechal celou plochu povéztí popelem. Již na podzim se na hřišti hrály první zápasy“* (Loukota, 1960, s. 142). Z původního chléva u Místního národní výboru si později členové oddílu kopané při Tělovýchovné jednotě Sokol zřídili kabiny pro hráče. (Loukota, 1961)

Tradice fotbalového memoriálu je od svého položení v roce 1966 kontinuálním vývojem dodržována až dodnes, mění se pouze osobnosti a jména, jimž má být memoriál ku památce. *„TJ Sokol se usnesla každým rokem uctít památku svého zemřelého člena a brankáře Aloise Přibíka, a proto prvně v červenci uspořádala Memoriál Lojzy Přibíka“* (Loukota, 1966, s. 164). V sedmdesátých letech TJ Čechie přispívala k rozvoji občanské sféry i pořádáním zájezdů pro své členy. Paní kronikářka Lukešová (1975) jmenuje kupříkladu zájezd dorostu do Moravských Budějovic či mužů do NDR²⁹.

Výročí 25 let od založení Čechie líčí způsobem okrajově protkaným étosem Lukešová (1983, s. 297): *„z těžkých začátků, kdy několik nadšenců přeměřilo zamokřenou louku, vybudovalo se hezké hřiště s travnatým povrchem. Postupně za pomoci občanů vybudovaly se i sportovní kabiny a další zařízení, které dnes již tvoří moderní, a hlavně plně využitý sportovní areál, který by mohly závidět mnohé daleko větší obce.“* Citovaný úryvek může být nahlížen jako věrný doklad toho, že rozvoj sportovních aktivit, ale vlastně i jakéhokoliv

²⁸ Místní národní výbor

²⁹ Německá demokratická republika

jiného fragmentu občanské společnosti je silně podmíněn snahou a iniciativou samotných občanů.

Významným bodem pro historii Čechie je rok 1998, kdy je její členská základna rozšířena o hokejové mužstvo skládající se převážně z mladých hráčů z Příkosic, ale i Štítova či Rokycan (Lukešová, 1998). V počátečních letech nového století byla pak činnost Čechie rozšířena o segment společenský, když roku 2002 pořádá svůj historicky první sportovní ples (Heindlová, 2002). Tradice těchto plesů je od zmíněného roku dodržována, pokud to podmínky dovolují, každoročně začátkem jara.

Fotbalový tým žen byl pod hlavičkou Čechie založen roku 2006 a člensky sestával též z fotbalistek z Hrádku, Mirošova, Rokycan, ale i Plzně, neboť v poměrně malé vesnici bylo složité najít dostatek odhodlaných hráček. I přes počáteční krušné období se však ženský oddíl postupně probíjaval směrem nahoru. Ve fotbalové sféře se místní ženský tým udržel do roku 2013. Přestože ženský fotbalový tým ve zmíněném roce v Příkosicích zanikl, mnohé fotbalistky pokračovaly v tomto sportu dále. V řadách přípravek i žákovských družstev je mnoho děvčat i nyní. Reprezentačně významnou je i Anna Šmolíková, která v letech 2015 a 2016 hrála za Viktorii Plzeň. (Příkosický brousek, 2021)

Tradiční vložkou společenského života, jehož je Čechie primárním rozvíjejícím činitelem, jsou též zápasy legend a již zmiňované fotbalové memoriály. Již výše bylo uvedeno, že tradice byla položena roku 1966. Od roku 1972 do let 1977 je tradice pozměněna a memoriál je věnován ku památce obětavému členu Vladimíru Svitavskému, v letech 1978 pak byla položena tradice memoriálu Josefa Schejbala, zakladatele fotbalové tradice v obci. Od roku 1992 jsou turnaje provázány vzpomínkou na Pavla Purkarta a Jiřího Němce. (Heindlová, 2004) V nejnovější tradici, započavší roku 2016, jsou memoriály věnovány Frantu Šlajchovi. Veškeré osoby, jejichž jména memoriály nesou, byly významnými osobnostmi přičinivšími se o rozvoj TJ Čechie, ať už se jednalo o bývalé trenéry či samotné hráče.

Nepochybně je nutno vyzdvihnout, že Čechie je v současné době z hlediska počtu členů vcelku velkým subjektem občanské společnosti v Příkosicích, který propojuje téměř všechny věkové kategorie. Dokladem může být i okolnost, že fotbalová odnož klubu pod sebe zahrnuje předpřípravky, mladší přípravky, starší přípravky, mladší žáky, starší žáky, mužský A tým a mužský B tým a je tak věkovým zaměřením poměrně dost fragmentovaná. Kořeny sportovní tradice se od šedesátých let tak podstatně pozměnily a rozšířily.

3.1.3 Hubert

Myslivecký spolek Hubert, který je s příkosickým rajonem neodlučně spjat již od přelomu 70. a 80. let minulého století, se nesoustřeďuje pouze na myslivost a s ní související honitbu, jež je primární náplní činnosti tohoto spolku, ale je rovněž významným elementem, jenž ovlivňuje rozvoj nejen příkosické občanské společnosti. Jak totiž předkládá Lukešová (1988), jsou ve spolku soustřeďováni nejen Příkosičtí, ale i členové z okolních obcí – Trokavce, Štítova, Skořic, Vísek či části Mirošova. Takto namíchané složení členské základny z přilehlých obcí je signifikantním znakem spolku i v dnešní době.

Pod vedením členů je v sále místního kulturního domu každým rokem pořádán myslivecký ples, jehož organizování lze považovat za nejvýznamnější aktivitu přispívající k rozvoji místní občanské společnosti. *„Beznadějně vyprodán byl sál kulturního domu při mysliveckém plese, který pořádali myslivci z místního sdružení Hubert“* (Heindlová, 2002, s. 145). Tombolou i prostředím tematicky laděný ples se zpravidla pořádá začátkem roku, nejčastěji během ledna či února. K tanci a poslechu zde hrají vždy dvě repertoárem odlišné kapely. Účast na tomto plese je každým rokem hojná. K poslechu lesního rohu a hudby nejen dechové se tradičně schází přes 250 lidí z nejrůznějších koutů rokycanského okresu.

3.1.4 Modelář

Počátky modelářského kroužku lze klást na základě dat zmíněných paní Lukešovou (1980) v pamětní knize obce právě do roku 1980. Ve zmíněném roce pan František Kebrle začal pod organizačním chodem Svazarmu³⁰ vést modelářský kroužek, v rámci něhož byl mladým chlapcům dáván prostor pro rukodělný rozvoj skrze výrobu modelů letadel, lodí a jiných prostředků. Po místním zániku Svazarmu nebyl kroužek sice finančně zastřešován žádnou organizací, ale jeho činnost pokračovala i nadále. *„Od počátku aktivní kroužek musel být nějak materiálně zajištěn, a proto si kluci začali vydělávat například sběrem šípků a v místním JZD sběrem brambor a kamene“* (Sýkora, Lukeš a Kebrle, 2013, s. 2).

Tradice tohoto kroužku je díky volnočasovému přispění Marka Sýkory, organizační a oddílové podpoře Pionýru Hrádek u Rokycan, ale i vhodnému zázemí v renovovaném prostředí klubovny a dílny rozvíjena i v současnosti. Vedle rozvíjení modelářského umu je spolek též hlavním organizátorem podzimní drakiády, na níž děti testují vlastnoručně vyrobené i přinesené draky a modelářské výtvořky. Lze se domnívat, že právě modelářský kroužek je jedním z těch význačnějších, které jsou pro děti v obci realizovány. Přičemž je

³⁰ Svaz pro spolupráci s armádou

nutno podtrhnout, že význačnost zde není dána velkým počtem dětí, které by kroužek navštěvovaly, ale převážně složením účastníků. Své modelářské schopnosti v rámci daného kroužku rozvíjejí totiž nejen děti příkosické, ale i děti z mnohých okolních vesnic či měst. Do jisté míry se tak potvrzuje to, co zmiňuje v souvislosti s rozvojem občanské společnosti Suchá (2024). Příkosice jsou dle ní v tomto ohledu významným bodem v rozvoji podobně zaměřených volnočasových aktivit. Funguje zde totiž mnoho spolků a je zde realizováno množství různorodých aktivit, a to nejen pro děti, které v blízkých obcích či městech zkrátka chybí. Modelářský kroužek je výše uváděného zdárným dokladem, neboť na něj dojíždějí i děti přímo z Rokycan.

Přínos činnosti modelářského kroužku nejlépe vystihuje následující úryvek: *„Práce v kolektivu, kde nebyl spěch a stres, kde vládla pohoda, kamarádství a hodně legrace, jim dávala náplň života. Měli si o čem povídat, měli o čem snít. Zde se vyvíjela jejich manuální zručnost, schopnost pracovat v kolektivu, ale i charakter a přátelství. Páteční odpoledne bylo pro mnohé událostí týdne.“* (Sýkora, Lukeš a Kebrle, 2013, s. 4).

3.1.5 Klubíčko

Klubíčko je na opačném pólu od Modeláře ležící sdružení dětí, převážně děvčat, které se zaměřuje na různé rukodělné výrobky. Skupiny mladších a starších kreativních dětí se střídavě každý pátek v podvečer schází v prostorách klubovny. Uskupení je z organizačního hlediska odnoží Pionýru Hrádek u Rokycan, samotný chod Klubíčka pak zajišťují dvě dobrovolnice z řad místních občanů. Na kroužku docházejí děti různých věkových kategorií a opět se nejedná o aktivitu, jíž by se účastnily ryze příkosické děti. Výsledkem kreativní aktivity jsou tematicky laděné výrobky (vánoční, velikonoční, podzimní, apod.) nebo jiné, tematicky nespécifikované, které si vedoucí, či samy děti v rámci možností vyberou. Mnohé z výrobků Klubíčka zdobí prostory obce.

3.1.6 Čechiáček

Jedná se o taneční klub pro nejmenší děti, kluky i holky, ve věku od 4 do 10 let, který funguje poměrně nedlouhou dobu, a to od roku 2021, pod záštitou TJ Čechie. Kroužek je veden bývalými mladými fotbalistkami TJ Čechie každý čtvrteční podvečer v prostorách místního kulturního domu. Obsah kroužku je soustředěn na oblast moderních tanců, přičemž kroužek navštěvuje přibližně patnáct až dvacet dětí z Příkosic i blízkého okolí.

3.1.7 Zahradníci Příkosice La Pardon

Spolek, jehož členská základna je složena nejen z místních, ale i okolních, byl založen poměrně nedávno, v pohnutých poměrech roku 2019. Činnost příkosických zahrádkářů není situována pouze na oblast zahradnických aktivit, ale spolek je hodně angažován též v aktivitách zvelebujících obec. Jak podotýká sama starostka obce paní Suchá (2024): „*máme takový netradiční zahrádkáře, že místo kyticek sází lavičky do betonu.*“ Členové spolku se věnují převážně tomu, co je potřeba v obci v tu konkrétní dobu udělat, a může jít o již zmíněné sázení laviček u hřiště či úpravu některých zelených ploch v obci. Jsou významným tělesem přispívajícím k rozvoji kulturního fragmentu v obci. V létě je členy spolku pořádána zahradní slavnost na místním hřišti a přilehlém tenisovém kurtu, počátek jara je vyhrazen, lze říci dnes již tradičnímu montérkovému plesu, který se během nedlouhé tradice stal jedním z hojně navštěvovaných akcí pořádaných tímto spolkem.

V roce 2023 byla za spoluúčasti spolku prvně zorganizována akce s názvem Setkání nejen pro seniory, v rámci které k poslechu hrál Václav Žákovec a Anna Volínová. „*V obci pravidelně organizujeme společenské akce a všimli jsme si, že se jich moc seniorů neúčastní. Když nám paní starostka řekla o dotačním titulu Pro spolky, rozhodli jsme se, že dotaci využijeme právě na akci, která by starší občany potěšila.*“ (Forejt, 2023, s. 3).

3.1.8 Mateřská škola

Předchůdcem daného školského zařízení byl v šedesátých letech zřízený žňový útulek, kam místní ženy dávaly své děti. Útulek fungoval 6 dní v týdnu, výrazně pak i během letních prázdnin, neboť ve vesnici bylo zapotřebí pracovat na polích a lukách. „*Kolem obce bylo plno polních cest, děti se za vsí rozběhly, trhaly si v hluboké cestě sladké ptačky, odpočimuly si na mezi, trhaly si kyticčky, vyběhaly se (...). V sobotu se konaly delší akce, šli jsme do Skal na rozhlednu, na Přecek, pekli jsme brambory na ohýnku, pouštěli draka*“ (Bartůšková a Vildová, 2011).

Příkosická mateřská škola s celoročním provozem a tehdejší kapacitou 22 dětí vznikla roku 1975.³¹ Výchovně-vzdělávací obsah uplatňovaný v následujících osmdesátých letech je povrchově načrtnut Lukešovou (1980, s. 95): „*ve výchovně-vzdělávací práci školy se promítají významná výročí, místní i celostátní, děti jsou vedeny k socialistickému vlastenectví i internacionálnímu citění.*“ Na podkladě citovaného lze vypožorovat, že kurikulární cíle byly tehdy do značné míry ovlivněny historickým zázemím, z něhož vycházely. Se změnou režimu

³¹ Kapacita školy je v dnešní době totožná

na přelomu osmdesátých a devadesátých let se proměňuje i étos školy. „*Žije-li dítě v prostředí přátelství – naučí se být rádo na světě*“ (Lukešová, 1998, s. 95). Výše citované reflektuje koncepci, v jejíž perspektivě je dílčí měrou škola rozvíjena i nyní.

Vedle rozvoje základních mezilidských hodnot je při naskytnuvších se příležitostech místní mateřská škola význačná i snahou zapojit do vzdělávání mladších dětí též aktivity hrající nepostradatelnou roli v běžné realitě. Do mateřské školy jsou velmi často zváni lidé, kteří dětem formou hry, zábavné besedy či divadelního představení předávají hodnoty či poznatky potřebné právě v nynějším světě. Výčtově lze uvést například divadelní představení zaměřená na aktuální témata soudobého světa, kupříkladu ekologie, nebo programy rozličně vzdělávací. Pro děti z místní mateřské školy jsou vzdělávací aktivity pořádány též členy Policie ČR i Sboru dobrovolných hasičů Příkosice, kteří jim přibližují nejen činnost požárníka, ale i vybavení, které je v této oblasti zapotřebí. Tradiční akcí školky je i na Den Země uskutečňovaná procházka obcí, při níž děti sbírají poházené odpadky. Snaha vést děti k základům aktivního zájmu o místo, v němž žijí, je tak v mezích místní mateřské školy dílčí měrou rozvíjena vcelku úspěšně.

Už během počátku svého fungování příkosickou mateřskou školu navštěvovaly nejen děti příkosické, ale i děti trokavecké, mešenské, štítovecké a často i ty mirošovské, kde se mateřská škola rovněž nachází. V případě tohoto školského subjektu se tak Příkosice nepopíratelně stávají významným bodem, co se možnosti propojování vazeb napříč vesnicemi týče.

3.2 Občanské aktivity

Obdobně jako tomu bylo v případě spolků, tak i mnohé z občanských aktivit jsou rozvíjeny v duchu pomyslné tradiční linky i dnes. Některé z nich však překlenutí času z rozličných, nejčastěji historicky podmíněných důvodů nezvládly. Jedná se například o aktivity spojené s dnem upálení Jana Husa, při kteréžto příležitosti byla, jak uvádí Krákora (1935), pálena v předvečer výročí hranice a v samotný den pak byly přednášeny proslovy a recitace místní osvětovou komisí nebo též o slavnosti spojené s narozeninami prvního československého prezidenta T. G. Masaryka. Při těchto oslavách byla místní osvětovou organizací pořádána divadelní představení a sborem dobrovolných hasičů pak byla pálena vatra poblíž Příkosické skály.

Po obnovení válkou poznamenaného kulturního a obecního života se po roce 1946 stávají významnou občanskou událostí dožínky a slavnosti s nimi spojené. Na počest významné činnosti Družstva, například nadprůměrných ročních výsledků či výher v okresních

soutěžích, byly pořádány i velkolepé oslavy. „*Ověččené alegorické vozy projížděly po vsi, na ně nasedaly ženy družstevnice ve stejných sukních a veselou písni na rtech*“ (Loukota, 1959, s. 138). Nutno poznamenat, že podstatná část společenského života obce je v tomto období organizována v mantinelech stanovených komunistickou stranou, a to víceméně až do roku 1989, přesto je však společenský život v obci vcelku bohatý. „*Ještě nebyl žádný rok tak naplněný kulturními akcemi jako letošní: 26 tanečních zábav, od listopadu do května odpolední čaje, sedm divadelních představení*“ (Lukešová, 1971, s. 17). Ve zmíněném období je Jednotným zemědělským družstvem tradičně pořádána taktéž oslava Mezinárodního dne žen. Zmíněná událost bývala protknutá přednesy básní dětí z místní mateřské školy a odpoledne bylo vyhrazeno kulturnímu programu v místním kulturním domě pro důchodce.

Běžný chod obce je v druhé polovině 20. století protknut veřejnými brigádami, během nichž bylo spoluobčany pomáháno s tím, co bylo v obci v danou dobu nejvíce zapotřebí, ať už se jednalo o údržbu okolí či opravu místních staveb. Největší brigádnickou akcí bylo bourání a následná stavba nového kulturního domu v roce 1988. „*Největší akcí v letošním roce v Příkosicích bylo zahájení rekonstrukce kulturního domu. Občanský výbor spolu s místním výborem Národní fronty vypracoval rozpis brigád, ve kterém se počítalo s pomocí 100 občanů – mužů, rozdělených do 16 skupin asi po 5 členech ve skupině. Každý člen pracovní skupiny obdržel rozpis brigád na termíny, v nichž se měl brigády zúčastnit*“ (Lukešová, 1988, s. 24). Rekonstrukce kulturního domu znamenala částečné pozastavení některých občanských aktivit³², kterým kulturní dům sloužil jako realizační prostor.

Události překotného roku 1989 a s ním spojené historické a společenské změny, poznamenavší i následný směr občanských aktivit, jsou okrajově líčeny v obecní kronice paní Lukešovou (1990, s. 43): „*Dne 17. listopadu r. 1989 byla svržena čtyřicetiletá vláda největší politické strany v Československu, a to Komunistické strany Československa. Po celé republice byly ustaveny různé politické strany a hnutí. V naší obci zůstala pouze komunistická strana a jiná strana ani hnutí nebylo utvořeno, takže nebyla ani žádná změna v životě obce.*“

Z dochovaných dobových dokumentů je patrné, že v novém století je občanská společnost v Příkosicích postupně rozvíjena v širších mantinelech. Dokladem jsou jednak nové plesy, které se začátkem 21. století v obci začínají pořádat, tedy převážně ples myslivecký či sportovní ples Čechie Příkosice, a jednak nárůst rozličných akcí pro děti (dětský karneval, akce ke dni dětí, rozloučení s prázdninami či mikulášská nadílka), ale i

³² Především přednášek, zábav a plesů tradičně pořádaných místními spolky

různorodé sportovní akce (např. tenisový turnaj) či společenská posezení s hudbou, z valné části konaná pod záštitou SDH či obecního úřadu.

3.2.1 Posvícení

Posvícení bylo, jak záznamy z pamětní knihy dokládají, významnou obecní událostí. „*Jest samozřejmé, že o posvícení neobejde se náš lid bez muziky, která je střídavě v neděli U Hanzelínů a o pěkné U Skalů*“ (Krákora, 1935, s. 46). Ani dějinné události třicátých let minulého století neměly na pořádání posvíceneckých sešlostí převelký vliv. „*29. října bylo slaveno posvícení v hostinci Aloise Skaly za hojně účasti domácích i přespolních. Sál hostince byl sice již odpoledne zatemněn v důsledku nařízení o zatemňování, zato však nálada při účinkování jazzové hudby byla v pravém slova smyslu posvícenecká*“ (Krákora, 1939, s. 76). V následné historické perspektivě nového století se však událost posvícení značně proměnila a není napojena na tradiční linku tak, jak mnohé jiné aktivity příznačné již z minulých dob.

O posvíceneckou zábavu, respektive o na ni navazující program se, jak kroniky dokládají, od roku 2003 stará ve specifickém duchu TJ Čechie. „*27. října sportovci zorganizovali posvíceneckou „Pěknou. V sále restaurace (místní hospody) se v pondělí ráno sešlo přes 50 lidí. V pravé poledne je pak na programu střelba pokutových kopů. Dopolední hudební doprovod pana Josefa Kasla na harmoniku vystřídala skupina Compact a zábava trvala do pozdních nočních hodin*“ (Heindlová, 2003, s. 137). V podobném znění se o pěkné hodinice schází několik místních i dnes, ale posvícenecké zábavy v míře předchozích historických období nejsou pro soudobé příkosické realie již tak příznačné.

3.2.2 Dětské akce

Tradice akcí pořádaných ryze pro děti je v dochovaných pramenech prvně dohledatelná v roce 1976, kdy je v obecní kronice zmíněno uspořádání dětského karnevalu (Lukešová, 1976). V následujících letech není sice pořádání obdobných akcí zmiňováno každým rokem, ale lze předpokládat, že pokud to okolnosti finanční i jiné dovolovaly, vyžití pro děti bylo jistým způsobem zajišťováno kontinuálně.

V Příkosicích je pro vyžití dětí hojně a poměrně dobře situované zázemí. Vedle pravidelných kroužků či sportovních tréninků vedených místními spolky je každým rokem pořádána též mikulášská nadílka či dětský maškarní bál, na nějž tradičně zavítávají nejen děti příkosické, ale i děti z nejbližšího okolí. Tradicí několika posledních let je vždy drobná divadelní vložka těchto bálů a díky rozličným sponzorským darům též bohatá tombola.

Pořadatelsky se na akcích podílí místní, organizačně nezastřešená iniciativa matek s finanční podporou OÚ Příkosice. Místní maminky stojí též za zvyklostí lampionových průvodů pořádaných poslední den v dubnu v rámci stavění obecní májky. Vedle již zmíněného se skupina věnuje též pořádání dne dětí a ukončení prázdnin či strašidelným stezkám v přílehlém lese, a to vše v součinnosti s SDH. Dobročinností protknutou akcí je i nepravidelně pořádaná burza dětského oblečení, která se koná v zázemí místního kulturního domu.

3.2.3 Stavění máje

Přestože se jedná o tradici neodmyslitelně spjatou s naší kulturou a běžně dodržovanou v mnoha obcích po celém území naší vlasti, v příkosické kronice je tato tradice zmiňována až kronikářkou Heindlovou (2001, s. 118): *„Každoročně poslední dubnový den, den před prvním májem, patří mládeži a stavění májí. Chlapci stavějí májky svým děvčatům a společně pak velkou máj na návsi. Z lesa dovezou poražený smrk, kmen oloupají, z chvojí upletou věnec. Děvčata máj vyzdobí barevnými pentlemi. Pod postavenou májí u ohně hlídají za bujarého veselí všech až do ranního rozbřesku. Pokud chlapci máj v noci špatně hlídají, riskují, že jim ji omladina z okolních vesnic podřízne. Když máj však přečká do rána, stojí na návsi až do konce května. Máj je symbolem jara, mládeže a lásky.“* Paní kronikářka Heindlová svým popisem podtrhla nejen to, jak stavění máje probíhá, ale i její symbolický charakter, který je v obci ctěn a udržován.

Stavění máje, dětský lampionový průvod a večerní posezení u ohně s doprovodem kytary je akcí, na níž se schází každým rokem velká část občanů Příkosic. Je to možnost symbolické sešlosti, na níž jsou utužovány vazby mezi občany.

3.2.4 Vítání občánků

Jak popisuje Lukešová (1972), bylo školskou a kulturní komisí v místním kulturním domě uskutečněno historicky první vítání občánků, při němž bylo tehdy vítáno 26 nových dětí. Od těchto let je vítání občánků slavnostním aktem nejen pro rodiče, ale i jiné rodinné příslušníky a členy obce. Od přelomu nového století je tato slavnostní událost pořádána v prostorách místní mateřské školy a je provázena slavností řečí vedení obce a recitací dětí z místní mateřské školy.

3.2.5 Masopust

Masopust, s příkosickými reáliemi neodmyslitelně spjatý, je pořádán místním hasičským sborem již po mnoho desítek let. Jedná se o tradici s pravděpodobně nejhlubšími kořeny a nejmenším rozdílem v provedení s ohledem k soudobé perspektivě. „*V masopustě měli jsme letos 3 plesy a o masopustním úterý dozvuky, při nichž chodilo mnoho maškar dům od domu*“ (Krákora, 1935, s. 47). Jedinou změnou je snad pouze den, při němž je masopust pořádán. Tradičně se totiž maškarní průvod uskutečňuje jednu z únorových sobot, a nikoliv v úterý, jako tomu bylo dříve.

Průběh i současnou podobu masopustního průvodu ilustruje i následující pasáž z pamětní knihy: „*v čele průvodu jde vždy jeden hudebník – harmonikář a u každého domku zahrají, zazpívají a jako poděkování se jim dostane od majitele malé pohoštění jako koblihy, kousek uzeného masa, nějaká sklenička alkoholu pro zahřátí a malá peněžní částka*“ (Lukešová, 1982, s. 253).

Nepochybně relevantním je i fakt, že masopust a s ním spojený průvod masek je již od své počáteční tradice akcí propojující Příkosice se Štítovem. Tatrou 805, přezdívanou kačena³³, jsou maškary v den masopustu svázeny v ranních hodinách do Štítova a odtud pak pokračují všichni zpět průvodem do Příkosic. Ve večerních hodinách je pak masopustní průvod zakončen v místním pohostinství U Hřiště.

3.2.6 Křístání

„*Ještě jeden zvyk na velikonoční svátky se u nás udržuje. Děti školního věku chodí se svými křistačkami po vsi a s pěknou říkankou koledovat. Děti jsou rozděleny do dvou skupin, a to hořejší a dolejší. Křístání začíná ve čtvrtek odpoledne, když přijdou ze školy, pokračuje večer, v pátek již v 5 hodin ráno, odpoledne, večer a v sobotu ještě ráno. Tímto zvykem děti připomínají občanům, že se loučí se zimou a vítají jaro a s ním i nový život v přírodě*“ (Lukešová, 1983, s. 286). Průběh zmiňované tradice, jak je popisován paní Lukešovou, je příznačný i pro nynější dobu. Děti jsou stále rozděleny na dvě skupiny a rozpis, kdy ves obchází s křistačkami, se ani přes tolik let nezměnil. Lze tedy usuzovat, že tato velikonoční tradice je v místních reáliích silně zakotvena a o její historické pokračování je tak postaráno.

³³ Vozidlo, které SDH obdržel v 60. letech, je funkčním dodnes

3.3 Politický fragment občanské společnosti

S ohledem k okolnosti, že politická sféra je sférou v rozvoji občanské společnosti poměrně důležitou, bude v rámci této kapitoly pozornost věnována význačným politickým událostem spjatým s Příkosicemi.

Pamětní knihy obce jsou od začátku devadesátých let v každém volebním roce provázány výsledky nejen do místních zastupitelstev, ale i výsledky voleb prvního řádu. Není v ryzech intencích této kapitoly předložit výslednice zmíněné v každém daném roce, ale vybrat významné, politicky orientované události, které se jistou měrou podílely na tvorbě étosu dané obce.

Významným momentem v historii celé České republiky bylo období rozhodování o vstupu do Evropské unie, v návaznosti na nějž probíhalo v republice první celostátní referendum. Výsledky místně proběhlého referenda předkládá Heindlová (2003, s. 132): *„ve voličských záznamech v naší obci bylo zapsáno 290 voličů. Do volební místnosti přišlo hlasovat 164 voličů, 163 hlasů bylo platných. Pro vstup do EU hlasovalo 113 voličů.“* Velká část volících občanů tak byla tehdy nakloněna vstupu do Evropské unie.

Politickým podtextem je poznamenán i rok 2007 a v něm vykrytalizovaná událost, která vešla do podvědomí nejen v naší obci, ale převážně pak v okolních brdských vesnicích a následně v celé České republice. Jednalo se o plánovanou výstavbu amerického radaru v tehdejší vojenském újezdu Brdy. V Příkosicích byla k tomuto tématu uspořádána anketa, v níž se 282 občanů³⁴ vyslovilo proti výstavbě zmíněného radaru. V daném roce byla v květnu pořádána i celostátní demonstrace na pražském Václavském náměstí, na níž byly vypraveny tři autobusy obyvatel Příkosic, Štítova a Míšov. Příkosičtí se zúčastnili i jiných protestních akcí, kupříkladu pochodu z Jinců do Brd k místu, kde by měl radar stát, či tehdejšího živého vysílání Otázek Václava Moravce z obce Borovno, kde bylo několik příkosických občanů přítomno s transparenty a někteří se k ožehavé otázce rozdělující tehdejší českou společnost vyjadřovali. O plánovaném radaru v Brdech bylo hojně pojednáváno i v mnoha zahraničních denících. (Heindlová, 2008) Výše uvedené je nepřímým dokladem toho, jakým způsobem může občanská společnost v pohnutých otázkách společnosti fungovat, a převážně toho, jaký význam pak samotný koncept v praktické rovině má.

V perspektivě udržování demokracie je jedním z vhodných nástrojů přímé účasti voličů na politických otázkách již výše uváděné referendum, které je nejen v podmínkách obce silným nástrojem ovlivňujícím podíl občanů na politice a směřování daného subjektu.

³⁴ V té době přibližně 80 % občanů

V Příkosicích bylo poslední referendum se závazným výsledkem uskutečněno paralelně s volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2021. Jeho doslovné znění vypadalo následovně: *Souhlasíte s vybudováním gravitační (spádové) kanalizace v obci Příkosice?* Z 233 platných hlasů se 169 voličů vyjádřilo kladně a 64 voličů vybudování odmítlo. Procentové podíly nutné pro závaznost místního referenda byly naplněny, neboť pro odpověď ano hlasovalo 68,7 % oprávněných osob zúčastněných volby a 52,8 % z celkového počtu oprávněných osob. (Příkosice, 2021)

3.4 Strategie obce Příkosice ³⁵

V následujícím oddílu práce budou předloženy základní strategické plány týkající se oblasti občanského rozvoje na výhledová léta 2024-2028, které budou teoretickým podkladem sloužícím jako východisko pro úvahy nad naplněním či zaostáváním jednotlivých strategických bodů v souvztažnosti k soudobé perspektivě.

Obec hraje v otázkách občanského rozvoje nezastupitelnou roli, neboť nejen koordinuje činnost mnohých subjektů, ale především kontroluje efektivnost vynaložení veřejných zdrojů. Obec je primárním elementem zasluhujícím se například o rozvoj sportovní infrastruktury, přičemž její role je zde nenahraditelná. Je příhodné uvést, že se Příkosice ze svého postu obce podílí například na kontinuálním rozvoji sportovní sféry, a to skrze modernizaci sportovních zařízení či skrze jejich následné vybavení. Vedle těchto v rozpočtu zahrnutých položek jsou pak na rozvoj využívány též dotace či příspěvky a sponzorské dary třetích stran. V souvislosti s tím je však nutno neopomenout i nepřímou podporu, již obec zajišťuje skrze propagaci sportovních aktivit a jejich následné organizační zajištění.

Strategický plán obce na zmíněné období zahrnuje i obcí vypracovanou SWOT analýzu, jejíž obsah je podnětným podkladem pro pochopení nejen místního občanského rozvoje. V rámci silných stránek je uveden pro obsahovou náplň této práce asi nevýznačnější bod, a sice velký počet a různorodost místních spolků a organizací spolu s veřejnými prostranstvími pro volnočasové aktivity. Uvedené tak nepřímo potvrzuje východiska uvedená v předcházejících částech této práce. Ač nejsou Příkosice příliš velkou obcí, občanské vyžití je zde zaopatřováno v poměrně širokém a fragmentovaném poli. Ve sféře významných silných stránek obce je také uvedena možnost čerpání dotací, klidné a bezpečné prostředí se zajištěným pravidelným železničním spojením, členství a z něho vzešlá spolupráce se svazky

³⁵ Veškeré informace uvedené v tomto oddílu byly čerpány z dokumentů volně dostupných na oficiálních stránkách obce

obcí. Jako významný je chápán též příliv mladých rodin. Na opačné straně analýzy vykryštovaly i slabé stránky, v rámci kterých pomyslné přední pozice drží nevyhovující stav mateřské školy či místních komunikací v oblasti nových zástaveb, stejně jako absence cyklostezek a centrální kanalizace. Dle dat z analýzy je nejvýraznější příležitostí obce pokračování spolupráce mezi místními spolky a kluby, ale i spolupráce s okolními vesnicemi, rozvoj kulturního i sportovního života v obci či příbytek mladých rodin. Potenciální hrozby jsou spatřovány v nedostatku finančních zdrojů pro zaopatření všech stanovených cílů a bodů rozvoje, klimatických změnách či nezájmu obyvatel o veřejné dění. Veškeré body vzešlé z analýzy jsou podnětem k úvahám nad budoucností občanské společnosti v Příkosicích. (Příkosice © 2024)

Dlouhodobým cílem obce je nejen rozvoj veřejné vybavenosti, ale především širokého spektra kulturního a sportovního vyžití, které je však stavěno do kontrastu s daty vzešlými ze sféry hrozeb, kde významně vyčnívá právě budoucí potencialita nezapojení obyvatel do rozvoje občanského étosu. Zjištěné se tak v přenesení k didaktickým záměrům této práce stává pomyslným apelem k zamyšlení se nad úlohou aktivního občanství a jeho rozvoje nejen na místní úrovni, ale též v podmínkách školního vyučování.

3.5 Rozhovory³⁶

Nadcházející úsek práce je prakticky orientovaným podkresem zvoleného tématu, který přináší základní body týkající se rozvoje občanské společnosti na zvoleném území. Součástí jsou jako souhrnná parafráze chápáné informace získané z rozhovorů vedených se dvěma účastníky přičinivšími se o rozkvět občanských aktivit v obci Příkosice. Jednotlivé kapitoly shrnují nevýznamnější stanoviska vzešlá z položených otázek u daných rozhovorů a jsou doplněny autorčinými reflektujícími poznatky. Pro značnou obsáhlost není daná kapitola souhrnem celých výpovědí respondentů, ale text je provázán pouze pro obsahovou linii práce tematicky nejvýznačnějšími citacemi.³⁷

³⁶ Informace vyplynulší z rozhovorů vyžadují, aby byly brány, stejně jako veškerá data získaná v sociologicky zaměřených výzkumech, s jistou rezervní kapacitou. Při čtení práce je nutno přihlížet k tomu, že výpovědi jsou sice silně subjektivní, ale svým specifickým zaměřením významně doplňují perspektivu praktického rozměru občanské společnosti.

³⁷ Citované úryvky jsou zachovány přesně v té podobě, v jaké byly řečeny respondenty. Nejsou pro větší autentičnost převáděny do modifikované podoby dle norem spisovného jazyka.

3.5.1 Rozhovor se starostkou obce

- **Jaká je role starostky při podpoře a rozvoji občanské společnosti v obci?**

Obec, úžeji tedy starosta či starostka, může sféru občanské společnosti podporovat ve dvou možných směrech. Jedním z těchto směrů je finanční podpora konkrétních spolků pro zajištění nákladů spojených s jejich chodem. Druhý směr je orientován na roli obce jako zprostředkovatele při plánování a organizaci, aby se například plánované akce termínově nepřekrývaly. *„Teď nám to vychází tak jako rovnoměrně asi tři různé akce na měsíc.“* Nezastupitelná role obce je v případě Příkosic příznačná i v otázce spjaté s pronajímáním kulturního domu. *„Obec sponzoruje, dotuje i hospodou, která je v podstatě důležitý zázemí pro všechny ty akce. Kromě toho, že pronájem hospody je za symbolickou jednu korunu, tak platíme ještě 60 % energii.“*

- **Se spolky tedy nějakým způsobem komunikujete?**

Jistá úroveň komunikace obce s činiteli rozvoje občanské společnosti je dána již primárně praktickými důvody. *„Určitě jsme v kontaktu s jednatelem všech těch spolků, protože oni při těch svých aktivitách třeba potřebují využít obecní majetek, ať už je to hřiště fotbalové nebo sál kulturního domu nebo nějaké další veřejné prostranství.“*

- **Co považujete za největší úspěch během svého funkčního období v souvislosti s rozvojem občanské společnosti v obci?**

Jako významné paní starostka hodnotí především zapojení spolků do prací souvisejících s běžným chodem obce a udržováním různých pod obec spadajících subjektů či prostranství. Ať už se jedná o natírání střechy, údržbu zelených porostů či opravu sportovních kabin u hřiště. *„Ten spolek za to, že my ho finančně a jinak podpoříme, tak zase oni nám pomůžou něco realizovat v obci.“* Je zde tedy zřetelná jakási reciprocita ve vztahu k rozvoji občanské společnosti.

- **A je zde nějaká iniciativa sama od sebe, nebo je to vždy nějakým způsobem vzájemná spolupráce?**

Iniciativa ze strany spolků a jiných organizací vyplynula jako častější převážně tam, kde se to bezprostředně dotýká zájmu spolku. *„Třeba řeknou – letos bychom mohli pomoci tak a tak a nějak se domluvíme. Někdy je to tak, že navrhnou sami, když ví, co je potřeba. To jsou třeba fotbalisti, kteří využívají kabiny a teď ví, že jim tam*

zlobí elektrina. A někdy to zase navrhne obec, že řekne – bylo by třeba, řeknu například, letos pročistit koryto u potoka, tak oslovíme hasiče. Zahradkáři v letošním roce budou třeba dělat zatravňovačky kolem nové hasičárny“. Činnosti spojené s údržbou běžného chodu obce tak nejsou iniciovány pouze jednou stranou, ale jedná se vždy o vzájemné doplňování dle nejaktuálnějších potřeb.

- **Jak hodnotíte dosavadní zapojení obyvatel do veřejného života v obci?**

V rámci spolků se velká část obyvatel zapojuje. Co se však týče široké veřejnosti, v otázkách aktivit obci prospěšných – jako je například čištění koupaliště, úklid odpadků nebo třeba sázení stromů, tak tam je akcentováno opravdu velmi malé procento místních občanů. *„No, jako, většina těch obyvatel jsou členové nějakých těch spolků, takže třeba v rámci toho spolku se zapojí, ale já si myslím, že to je poměrně malý procento z těch obyvatel, protože se nám na všechny akce schází pořád stejná skupina třeba dvaceti lidí, který prostě přijdou a jdou s něčím pomoci. Z té široké veřejnosti od sebe moc lidí nepříjde, takže většinou přijdou členové z těch spolků, a to ještě pořád stejný dokola.“*

Ve sféře občanských aktivit, v praktické části blíže specifikovaných, jako jsou například memoriály či různé soutěže, tak tam je účast širší veřejnosti podstatně větší. Přes uvedený fakt vyšší účasti na obecních akcích však paní starostka uvádí, že *„tak 50 % obyvatel, který se těch akcí, když můžou, účastní, ale 50 % si myslím, že prostě nikam nejdou. Ale zase třeba vidím, že ty lidi to pasivně sledují na sociálních sítích a dávají tomu like a tak, ale neúčastní se aktivně.“*

- **Příkosice mají facebookovou skupinu. Má to podstatný vliv na rozvoj místního občanského života?**

Největší předností obecní skupiny na Facebooku je možnost okamžité široké informovanosti nejen občanů Příkopic, ale i okolních obcí a měst. *„Já to považuji za super komunikační kanál, protože my tím oslovíme spoustu, nejenom našich obyvatel, spoustu lidí okolo. Já se zrovna koukám, že v podstatě my máme 433 obyvatel a facebooková skupina má 757 členů aktuálně.“* Předmětem facebookových příspěvků jsou nejen informační sdělení, ale i fotky z proběhlých akcí.

- **Jaké jsou hlavní překážky, se kterými se setkáváte při snaze zlepšit účast občanů na veřejných záležitostech v obci?**

„Myslím si, že třeba co se týká financí, tak že ty spolky tady jako nestrádají, že si umí poradit, ale spíš to zapojení těch ostatních občanů. A když se na to zeptáš těch jednatelů nebo těch vedoucích různých spolků, tak řeknou taky, že asi nejvíc je trápí to, že nějaká akce se připraví a přijde polovina lidí, než se doufalo, že přijde.“ Největší překážkou je tedy již dříve uvedený deklarovaný zájem o akce, kterému však chybí převedení do reálného zapojení se nebo zúčastnění se.

- **Jaké jsou nejvýznamnější úspěchy občanských iniciativ a sdružení v naší obci v poslední době?**

U TJ Čechie paní starostka vyzdvihla především její širokou členskou základnu. *„Mají skutečně hrozně velkou, hrozně velkou základnu těch dětí, což zase pro ně je to plus, protože dotace, který dostávají z Národní sportovní agentury, v podstatě se vlastně odvodí vždycky od toho počtu těch dětí, který mají.“* U Sboru dobrovolných hasičů byly vyzdvihnuty její sportovní odnože, které se v poslední době začaly silně zviditelňovat nejen v rámci okresních soutěží, ale i těch na úrovni kraje. *„Letos uspěli na Ice Cupu, kde se poprvé účastnili a hned byli druhý.“*

- **Existuje zde i nějaké „přesobecní“ napojení, v rámci kterého by se pořádaly akce v součinnosti i s někým jiným, třeba s Trokavcem a podobně?**

„Tak třeba jako obec, ne spolky, ale obec jsme vloni organizovali zájezd na Tři trubky.³⁸“ U jednotlivých spolků pak bylo uvedeno, že jejich obec přesahující napojení je již z povahy činnosti některých z nich víceméně nutné. Například Čechie z příčinění velkého počtu svých členů spolupracuje s TJ Hrádek. *„Určitě Čechie má spolupráci, protože těch dětí mají hodně, ale na některé ty věkové kategorie to nestačí, takže žáci jsou spojení třeba s TJ Hrádek, takže spolupracují tím, že si vytvoří jeden tým ze dvou klubů.“* U hasičů je již z povahy své formy sdružení předdefinována spolupráce v rámci okresu na soutěžích, schůzích či valných hromadách. Je však zajímavé pozorovat, že *„sami jako řeknou, že to strašně upadá, asi jako hodně po covidu vlastně, že je nějaká schůze a těch členů z těch ostatních okrsků, když mají nějaký valný hromady, tak jakoby chodí čím dál tím míň, takže u nás třeba přijde, nevím,*

³⁸ Zájezd tří obcí: Příkosice, Skořice, Trokavec

řeknu, letos to bylo docela dobré, ale loni přišel třeba jeden člověk z Mirošova, jeden člověk z Trokavce, asi dva ze Štítova.“ Zahrádkáři například spolupracují se zahrádkáři z Rakové, přičemž výsledkem je často společně organizovaný zájezd též pro členy obou obcí, například do Litoměřic na výstavu Zahrada Čech. Klubíčko a modelář spolupracují pak s Pionýrem Hrádek, neboť pod něj organizačně spadají.

- **Jak hodnotíte současnou úroveň spolupráce a koordinace mezi různými občanskými sdruženími v naší obci?**

Spolupráce mezi jednotlivými spolky v obci je z perspektivy paní starostky velmi dobře rozvinutá. Z rozhovoru vyplynula například situační spolupráce zahrádkářů či hasičů s členy TJ Čechie, přičemž zahrádkáři pomáhají svým fyzickým zastoupením na opravách či zvelebování prostoru obce, hasiči pak pomáhají převážně svou specializovanou technikou tam, kde je třeba, tedy nejčastěji na různých obcí pořádaných akcích apod. Podstatnou roli hraje bezpochyby i to, že *„zase nejsme tak velká vesnice a spousta těch lidí je jakoby aktivní ve více spolcích (...) a taky je to tím, že se všichni znají.*“

- **Jaké jsou vaše osobní zkušenosti se zapojením do občanského života v malé obci?**

„Myslím si, že u nás to žije docela dost, protože tu máme v podstatě i kroužky. (...) Klubíčko, máme tady modeláře. A je opravdu vidět, že sem dojíždí. Jezdí sem například z Mirošova, což je vlastně naše město, kam spadáme, ale přesto tam je vidět, že tam ty aktivity pro děti nemají. (...) Takže my tu máme s čím pracovat. My tu máme docela poměrně dost i těch dětí. Když chceme dělat akci pro seniory, tak tu máme i dost seniorů. Když chceme dělat něco pro sportovce, tak máme i dost sportovců. Když to srovnám s nějakou menší obcí, tady třeba vedle Mešno, kde mají třeba 3 děti, který chodí na základku, a když tam mají 10 seniorů, který jsou ochotní někam na nějakou akci přijít, tak se to taky jako špatně organizuje. (...). Takže my jsme asi velikostně tak jako akorát, že se všichni známe, ale je nás dost. Takže když něco zorganizujeme, tak víme, že nějaký počet určitých lidí dorazí a že to nějakým způsobem klapne.“

Významně z výpovědi paní starostky tedy vyplývá, že velikost obce, co se počtu obyvatel týče, do určité míry hraje jistou roli, ale není elementárním faktorem určujícím směřování rozvojové linie občanské společnosti.

- **Dokázala byste sama za sebe říct, jakou akci máte nejraději?**

„Jako v poslední době se mně hrozně líbí ty akce pro seniory (...) protože jsme tady taky takový akce neměli, to začalo teprve loni. On taky byl covid, že jo, takže ty starší lidi fakt taky nikam moc nechodili, protože se báli. Tak teď to máme dvakrát za rok a je to úplně úžasný. Je tam hrozně super atmosféra. A ty lidi jsou takoví, jakože mi tam i chytnou za ruku a pohladí a že jsou rádi, že tu něco takovýho máme. Ale nejenom místní, opravdu sem jezdí i z okolí.“ Oblíbenost akcí je také nepochybně dána tím, jaká je jejich tradice. Maškarní bály či jiné akce pro děti se pořádají každým rokem a jsou tak brány již veskrze automaticky. Vedle akcí pro seniory paní starostka uvedla též výlet na Tři trubky pořádaný ve spolupráci s Trokavcem a Skořicemi. *„Zájezd na Tři trubky, který se nám hrozně povedl, a mělo to strašně hezký ohlasy. (...) Teda na organizaci to bylo šílený, CHKO nám nechtělo pustit autobus do prostoru, když už jsme měli vytištěný plakáty a všechno. (...) A tam jsme spolupracovali hodně i s Trokavcem a se Skořicema a v podstatě i se Strašicema s obcí, protože ty mají to muzeum a ty dávají ty povolenky na ten vjezd do toho prostoru, v podstatě se muselo asi pět šest různých věcí doladit ve stejnej termín, aby to všechno klaplo.“*

3.5.2 Rozhovor s pořadatelem akcí (klub Šance)

- **Před jakou dobou přišel nápad pořádat v Příkosicích zábavy?**

„No, už je to asi zhruba dva roky. Ségra s kamarádkou z vesnice tady dělaly oslavu vlastně a já jsem tam jakoby dělal DJ a lidem se líbilo, jak to jakoby dávám za sebou ty písničky. (...) Takhle byl nějaký ten prvotní impuls a z toho vlastně se to odchytilo, zkusili jsme to poprvé a vyšlo to.“

- **A byl jsi na to sám, nebo kdo byl ještě u začátku těch akcí?**

Nápad pořádat v Příkosicích diskotéky, či hudební zábavy, vzešel od samotného pořadatele, přesto jak sám uvádí: *„celou dobu jakoby se mnou jedou kluci takhle od fotbalu, nebo tady místní, co známe, a takhle, takže ty mi pomáhají s úklidem, pomáhají s přípravou a tak dále.“* Organizační složka je tedy složena z místních, či místně působících lidí, přesto jak uvádí pořadatel: *„ten hlavní, jako od kterého to jde, tak jsem pořádal já.“*

- **Co vše bylo zapotřebí před uspořádáním první akce?**

„No tak nejdřív oběhat starostku. Ani to nebylo těžký, protože Tamara je v tomhle jako povolná docela si myslím. Takže tohle bylo jednoduchý a pak prostě najít někoho, kdo má tu aparaturu, což tady Kim³⁹ prostě, o něm se to vědělo, dělá tady různé zábavy a tak. Z rozhovoru vyplynulo, že prvotní organizace nebyla přespříliš náročná, kdežto organizace již zaběhnutých akcí vyžaduje už větší organizační úroveň. „Ze začátku, když jsem si myslel, že sem bude chodit 150 lidí pořád, tak to nebylo ani v hlavě náročný, teď už jako poslední dobu je to náročný, pořád že jo při té akci třeba myslím, aby se něco nezničilo nebo tak.“

- **Máte akce tedy nějak ohlídané, co se týče té bezpečnosti?**

„No máme určený tři sekuritáky tak nějak, ty tady pobíhají, snaží se to kontrolovat, držet klid. Prostě když dělá někdo nějaký výtržnosti, tak ho okřiknou a tak dále.“

- **Jaké je nejčastější věkové rozmezí návštěvníků pořádaných diskoték?**

Zakladatel klubu uvedl, že akce navštěvují nejčastěji lidé v rozmezí 14–21 let, přičemž není výjimkou, že na zábavu dorazí i mnozí starší, často místní občané. V souvislosti s uvedenou věkovou hranicí byla respondentovi položena doplňující otázka týkající se podávání alkoholu na pořádaných akcích. *„Máme náramky: zelená, růžová, nebo červená jako semafor, takže červená nesmíš, zelená můžeš, a hlídáme občanky, dáváme podle toho ty náramky.“*

- **Jaká akce byla zatím nejvydařenější?**

Zatím nejvydařenější akcí byla z pohledu pořadatele ta předcházející dny rozhovoru, tedy (6. 4. 2024), kdy dorazilo 470 návštěvníků. *„Plnej parket pořád, stejně lidí bylo venku, stejně lidí bylo na baru a ještě stejně lidí bylo na sále, takže to byl fakt masakr.“*

- **Jaké jsou na pořádané diskotéky ohlasy místních lidí?**

Stížnosti na pořádané akce jsou nárazové a většinou pouze od lidí žijících v bezprostřední blízkosti kulturního domu. Od lidí ve vsi veskrze ne, protože pořádání akcí, jak respondent uvedl, přispívá k rozvoji hospody, živí ji.

³⁹ Přezdívka místního občana

- **A jak je to s pronajímáním sálu?**

„Je to prostě nastavený cenově. A je jiná cena, když se dělá soukromá akce a jiná cena, když se dělá veřejná akce. Takže za tisíci korunu mám vlastně celý sál. Takže úplně paráda.“

- **Diskotéky jsou tematicky laděné. Chodí na určitý typ diskoték určitý typ lidí?**

„Jako to jádro je asi pořád stejný, (...) ale třeba, když jsme hráli oldies nebo devadesátky, tak prostě si viděla ty starší, co prostě zažili tu hudbu, a těch tu bylo dost docela. To bylo třeba půl na půl s těma mladýma.“

- **Jak často akce pořádáš?**

„Předtím to bylo jednou do měsíce zhruba, teď už to trochu jako povoluje. (...) Teď už to nebylo třeba pět měsíců a právě proto to mělo asi takový ohlas, protože to prostě dlouho nebylo.“

- **Na začátku jsi uvedl, že první akce proběhla před dvěma roky, což byla vlastně povovidová doba. Myslíš, že to mělo vliv na počet lidí, kteří na diskotéky začali do Příkopic chodit?**

„Jo, určitě. (...), protože my jsme začali přímo v tu dobu, kdy už to bylo úplně bez opatření. Takže si myslím, že akorát jsme najeli na to, na ten nejlepší čas vlastně, kdy ty lidi se na tohle už těšili, že jo, dva roky prostě, a tím se to rozjelo.“

- **Sjíždí se sem lidi z nejbližšího okolí? Nebo odkud se vlastně lidi sem do Příkopic sjíždí? Máš nějakou statistiku?**

Pořádané akce nenavštěvují pouze místní a lidé z nejbližšího okolí, ale nejčastějšími návštěvníky jsou veskrze Plzeňští. *„Jako už jsem slyšel, že z Pardubic přijeli, že jim to někdo řekl, z Chebu přijeli, že jim to někdo řekl, a já si myslím, že Plzeňáci hlavně. V Plzni normálně jsem jel v tramvaji třeba a slyším, jestli jdeš zítra do Šance. Takže to mě úplně potěšilo, když jsem to slyšel.“*

- **Co je největším přínosem těchto akcí v souvislosti s občanským životem v obci?**

Vyplýnuvším přínosem je nejen to, že díky akcím je udržován finanční příliv místní hospody, *„protože na dost vesnicích si myslím, že už takhle hospoda vůbec nefunguje,“* ale především to, *„že tady mají mladý zábavu, to je další super věc.“*

4 Dílčí shrnutí praktické části

Ve vsi se toho pořádá či děje mnohem více, než lze v rámci této práce postihnout, ať už se jedná o akce pro děti, sportovní turnaje, nepravidelné hudební zábavy a besedy nebo setkání u vánočního stromečku, zpívání koled a novoroční ohňostroj. Není však záměrem této práce popsat každou akci, která kdy v Příkosicích byla uskutečněna, ale spíše podhalit kontinuitu tradic pevně zakořeněných v místních realitách.

Na základě analýzy rozličných dokumentů popisujících příkosické občanské poměry a aktivity vyplynulo, že mezi historickými údobími a současným stavem lze zachytit jisté signifikantní momenty. Činnost Sboru dobrovolných hasičů je kupříkladu již od svého vzniku provázána aktivitami překračujícími svůj organizačně vystavěný rámec, tedy aktivitami nejen hasičského zaměření. Existence dobrovolných hasičů je od svých počátků silně spjata s rozvojem kulturní i společenské sféry v obci. V období vzniku a počátečního rozvoje Sboru příkosických hasičů je však orientace na rozvoj těchto sfér, dalo by se říci, sekundární, neboť je silně podmíněna finančním aspektem. Sbor byl v poměrech tehdejší doby sešňorován finančně úzkým rozpočtem a na svou činnost, včetně nákupu hasičského vybavení, musel vedlejším způsobem vydělávat. Kulturní a jiné obecní aktivity jím pořádané tak byly skvělým prostředkem pro získání potřebných finančních zdrojů. V soudobé perspektivě jsou pod Sborem dobrovolných hasičů Příkosice zařizovány mnohé z výše uvedených občanských aktivit. Zaměření na rozvoj občanské společnosti pod záštitou hasičů se tak s ohledem k historickému vývoji zdá být pozitivně vyvěřelým reliktem předchozích historických období.

Tradiční občanské aktivity, které v rámci dějinného vývoje byly udrženy až do současnosti, jsou převážně ty, jež jsou založeny na tradicích naší kultury jako takové – ať už se jedná o stavění máje, masopust, či sportovními a hasičskými sbory pořádané plesy. Je rovněž zajímavé pozorovat, že každé historické období si pomyslně žádá jiný typ občanských aktivit. Dříve byl například velmi častý výskyt organizací politicky založených, které dnes již nejsou převažujícím druhem. V dnešní době silně akcentují kroužky či spolky svou náplní soustředěné na dětské řady. Z okruhu nekategorizovaných občanských aktivit pak v současnosti nejsou udržovány některé zábavy či aktivity uskutečňující se ve významné dny, např. během narozenin prezidenta, či v den upálení mistra Jana Husa apod. Opět je zde reflektováno dříve uvedené hledisko podmíněnosti směru rozvoje občanské společnosti a historické doby.

Význačně působí i z analýzy dokumentů vyplynuvší fakt, že mnohé aktivity, jejichž tradice v minulosti přesahovala území dnešních Příkosic, je víceméně neměnná. Příkladem by

mohl být například masopustní průvod, jehož tradice je již od svých prapůvodních kořenů spjata nejen s Příkoscemi, ale i sousedním Štítovem. Lze se domnívat, že zachování organizační sféry této sdílené tradice je možným důsledkem historického postavení obou zmíněných území, které v minulosti tvořily území jedno. Se zmíněným souvisí i snaha obce navazovat v současné perspektivě vazby i s okolními vesnicemi, což se jí skrze nejrůznější aktivity či činnosti místních spolků a kroužků v podstatě daří.

Z obecného hlediska je příhodné uvést, že různorodé občanské aktivity mají v Příkoscích dlouhodobou tradici. S ohledem k proměnám času je však důležité mít na paměti rovněž to, že aktivity byly pod vlivem logických faktorů částečně pozměněny. Jejich občanské jádro, tedy smysl poskytování jakési platformy pro rozvoj občanských vztahů, však v modifikovaných formách přetrvává i navzdory historicky podmíněným změnám.

DIDAKTICKÁ ČÁST

Následující úsek práce zasazuje zvolené téma do oblastí definovaných v kurikulárním dokumentu MŠMT⁴⁰, tedy do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání v aktuálním platném znění. Na základě v něm uvedených výstupů pak předkládá konkrétní možné způsoby využití zvoleného tématu v hodinách výchovy k občanství na základní škole za pomoci navržených didaktických materiálů.

5 Rámcový vzdělávací program

Pro vybrané téma se nachází využití především ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost, která pod sebe zahrnuje zmíněný obor Výchova k občanství a Dějepis. Celá výše uvedená vzdělávací oblast klade důraz na formování dovedností a postojů aktivně využitelných ve sféře mezilidských vztahů a občanském životě. Vzdělávací obor Výchova k občanství se pak blíže zaměřuje na tvorbu a pěstění kvalit souvisejících se sociální realitou žáků a začleňováním do různých společenských vazeb. V souvislosti s pojednávaným tématem je pravděpodobně nejvýznamnějším výstupním bodem vzdělávání daného oboru kontinuální snaha o budování občanského vědomí žáků, pod nějž je zahrnuto i rozvíjení smyslu a odpovědnosti k aktivní účasti na životě v demokratické společnosti. Zvolené téma diplomové práce reflektuje zejména oblast učiva, pod níž spadá tematika našeho kraje, regionu a obce, během níž si žáci osvojují nejen základní znalosti napojené na významná místa či osobnosti daného území, ale jsou též vedeni ke snaze o udržování místních tradic. Svůj nezastupitelný potenciál má zvolené téma též v rozvoji klíčových kompetencí, primárně pak v kompetencích občanských. (RVP ZV © 2023)

Téma je zakotveno též ve sféře průřezových témat, která v RVP ZV⁴¹ reprezentují oblasti nejaktuálnějších otázek soudobého světa a jako takové se díky svému zaměření na rozvoj všech dílčích složek vzdělávání, tedy vědomostí, dovedností, schopností, hodnot a postojů stávají nedílnou součástí vzdělávání na základních školách. Základním okruhem, ve kterém je téma aktivního občanství akcentováno, je průřezové téma Výchova demokratického občana. Okruh nabízí široké spektrum přínosů pro rozvoj osobnosti žáků, jako je například aktivní postoj k životu a s ním spojené pochopení odpovědnosti vyplývající z našich rozhodnutí. Dílčí tematické okruhy, jejichž obsahy navazují na téma diplomové práce, jsou následující:

⁴⁰ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

⁴¹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

- **Občanská společnost a škola** – škola je chápána jako model demokratického společenství a otevřeného partnerství se zakotvenými demokratickými principy.
- **Občan, občanská společnost a stát** – občan je chápán jako odpovědný člen společnosti se svými právy i povinnostmi včetně schopností k jejich uplatňování, občan jako člověk angažující se na zájmech celku.
- **Formy participace občanů v politickém životě** – principy demokratických voleb, primárně komunálních, neboť obec je chápána jako základní jednotka samosprávy státu.
- **Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování** – akcent kladen především na demokratické způsoby řešení konfliktů v běžném životě i ve společnosti. (RVP ZV © 2023)

6 Navržené didaktické materiály ⁴²

Následující oddíl této práce předkládá autorkou navržené didaktické materiály pro hodiny výchovy k občanství na druhém stupni základních škol, které podporují naplnění výstupů kladených Rámcovým vzdělávacím programem a obsahově reflektují zvolené téma. Kapitola je složena z pojmenování jednotlivých aktivit či materiálů a doplněna jejich stručným popisem a zamýšleným způsobem využití ve vyučování. Veškeré materiály a aktivity jsou zamýšleny jako navazující na povrchovou znalost žáků v oblasti fungování obce jakožto subjektu místní samosprávy. Využití materiálů v daných třídách druhého stupně základních škol je závislé jednak na nastavení ŠVP⁴³ na jednotlivých školách a jednak na zvážení využitelnosti konkrétním vyučujícím. Materiály tak záměrně neobsahují kategorii doporučeného věku či třídy. Výchova k občanství je už z povahy předmětem silně rozličným, a to jak ve formách, tak mnohdy i obsazích, které jsou dětem reálně předávány. Navržené materiály jsou tak pouze možným doplňkem výuky pro dosažení výstupů stanovených RVP.

6.1 Sklenice a voda

Poněkud zavádějící metaforický název didaktické pomůcky, jejíž cílem je nejen přiblížení toho, co občanská společnost je, ale i pochopení jejího obsahu. Ve své navržené podobě materiál rovněž poskytuje učiteli možnost podkrýt to, co si žáci pod daným termínem představují. Aktivitu lze použít v rámci evokace před výkladem o úloze občanské

⁴² Materiály jsou navrženy univerzálně, využití je tak možné též na spádové škole Příkosic

⁴³ Školní vzdělávací program

společnosti, nebo lze její doplňkovou podobu zařadit jako samostatnou práci žáků s následným společným brainstormingem.

Princip navržené aktivity spočívá v metaforickém ztvárnění úlohy občanské společnosti jako klíčového faktoru rozvoje demokracie. Sklenice v tomto ohledu představuje demokracii, její principy, instituce. Tekutina uvnitř symbolizuje subjekty občanské společnosti, tedy převážně samotné občany. Demokracie bez občanské společnosti je jen pomyslnou prázdnou sklenicí, bez níž nemůže demokracie dosáhnout toho, k čemu je předurčována, tedy k naplnění. Dodatečnou modifikací k výše uvedenému návrhu je aktivita, v rámci které každý žák obdrží na papíře vytištěnou kapku vody, do které následně napíše, co podle něj demokracie jako taková potřebuje. Během následného brainstormingu se pak vyučující s žáky baví nad tím, co zapsali, a co ze zmíněného naplňuje definici občanské společnosti.

6.2 Já kronikářem, já kronikářkou

Hlavním cílem této didaktické aktivity, jež ve své navrhované podobě nese formu projektu, je přiblížení úlohy a významu kronikáře či kronikářky daného města či obce. Uskutečnění projektu bezprostředně navazuje na to, že žáci byli v předcházející hodině vyučujícím obeznámeni s tím, co člověk pověřený vedením místní kroniky dělá a také s tím, že jeho zápisy nejsou zcela libovolné, ale že jsou podřízeny jistým normám. Mnohé z obecních kronik jsou v dnešní době již přístupné v digitalizované formě, což je pro potřeby vyučování významným dodatkem. Žákům může být ukázáno, jak takový zápis vypadá, jakým je psán jazykem, ale mohou kupříkladu porovnávat i zápisy dvou různých kronikářů téže oblasti. Kronikářské zápisy jsou podnětným materiálem nejen pro výchovu k občanství, ale přesahují též do dějepisu (žáci mohou získat přehled o tom, jak vypadaly běžné životní události v minulém století, kolik například stály základní potraviny, či jak byla jednotlivá historická období vnímána samotnými občany) nebo do českého jazyka, v jehož rámci může vyučující žákům ukázat jazykový vývoj na konkrétních textových příkladech, neboť zápisy například první poloviny 20. století jsou psány zčásti odlišným jazykem, než který používáme nyní. Významnou aktivitou do výuky předmětu českého jazyka je též pozorování slohu jednotlivých kronikářů.

Cílem navrženého projektu je zpracování zápisu do kroniky obce/města, který bude respektovat vše, co žákům bylo v předcházející hodině řečeno, a dodržovat tak normy pro psaní kronikářských záznamů. Žáci si místní událost, kterou budou zpracovávat, mohou zvolit sami. Výsledkem je pak soubor několika zápisů z kronik, které mohou být následně anonymně přečteny při smyšlené schůzi kronikářů.

6.3 Desatero občana naší obce/města

Aktivita desatera je věrnou didaktickou pomůckou, a to nejen v hodinách výchovy k občanství, pomáhající dětem zamyslet se nad nejdůležitějšími body určité problematiky a zároveň poskytující vyučujícímu nástroj pro nahlédnutí do představ žáků o vytyčeném tématu.

Didaktickým cílem navržené aktivity je poskytnutí prostoru k zamyšlení se nad tím, jak by měl vypadat život v obci či městě, kde žáci dané školy žijí. Prostor myšlenek by žáci měli být schopni zúžit na z jejich perspektivy nejdůležitější body bezprostředně se týkající práv a povinností občana daného územního celku. Jejich návrhy by tak neměly být v rozporu s tím, co je obecně chápáno jako protiprávní. Po samotné aktivitě lze navázat diskuzí, v rámci které by mohlo být vyzdvihnuto především to, co žáci měli shodné či odlišné. Pokračováním by mohla být skupinová práce, v rámci níž by žáci diskutovali nad tím, jak daných bodů dosáhnout. V rámci rozvoje klíčových kompetencí je aktivita primárně příhodná v kompetencích občanských, ale lze samotnou aktivitu poupravit tak, aby byly rozvíjeny například kompetence digitální, komunikativní či sociální a personální.

6.4 Dokonalín

Následná aktivita opět navazuje na představy žáků o tom, jak by místo, kde žijí, mělo vypadat. Aktivita je založena na fiktivním příběhu, na jehož podkladě si žáci představují založení nového města či obce. Samotné práci žáků předchází společná třídní diskuze nad tím, co takové město či obec ke svému fungování potřebuje. Navržená aktivita pak reflektuje to, co by žáci samotní chtěli v místě svého bydliště mít, co jim zde chybí, aby místo pro ně bylo dokonalé. Do následné reflexe lze zahrnout i to, jakým způsobem či prostředky lze toho, co žáci zmínili, dosáhnout.

Žáci jsou v této aktivitě rozděleni do skupinek a tvoří své dokonalé město, nutností komunikace mezi sebou je cíleně rozvíjena jednak kompetence komunikativní a jednak kompetence pracovní, jíž jsou žáci vedeni k rozvržení práce ve skupině. Aktivita je prostředkem ke zjištění perspektiv žáků, co se událostí a vyžití pro jejich volný čas v místě bydliště týče. Jistou modifikovanou verzí by mohla být situace, kdy každý žák tvoří město vlastní. V této podobě by se dalo uvažovat i o projektové metodě zasahující do více než jedné z hodin. Koncept poskytuje vyučujícím možnost pohlédnout na významné proměnné životních realit mladší generace.

6.5 Referendum

Žáci si v této aktivitě vyzkouší v simulované, prakticky orientované rovině jeden z nástrojů přímé demokracie, kterým je referendum. Navrhovaný materiál navazuje na znalost žáků o nástroji referenda v demokratickém státě. Navrhovaný materiál je rozdělen do tří na sebe navazujících etap, z nichž v první žáci ve dvojicích třídí znění referend na ta, jejichž znění je naprosto v pořádku, a na ta, jejichž znění je pochybné, přičemž žáci následně uvádějí důvody proč. V navazující etapě se pak žáci vžijí do simulované situace hlasování o nějakém blíže definovaném problému. Proces je přímou simulací, tedy je provázán existencí komise a jinými potřebnými náležitostmi. Žáci v simulované volební místnosti volí odpověď kladnou, či zápornou. Pozadí problému by nejpříhodněji mělo být založeno na reálných událostech konkrétní obce, v případě absence relevantního problému je možno jej vymyslet dodatečně. Po ukončení procesu hlasování jsou sečteny hlasy a úkolem žáků je ve skupinách po přibližně 4 žácích rozhodnout, zda je výsledek třídy závazný, či nikoliv. Cílem dané výukové aktivity je nejen přiblížení toho, jak referendum ve svém praktickém rozměru funguje, ale především poukázání na to, že účast na politických otázkách je navýsost důležitá, a to nejvíce tam, kde se nás pojednáváná problematika bytostně dotýká, kde zasahuje naši bezprostřední životní realitu.

6.6 Dva tábory

Během této didaktické aktivity jsou žáci rozděleni do čtyř táborů, skupin – dvě skupiny vždy dostanou stejná zadání. Smysl navržené aktivity spočívá v zamyšlení se nad konkrétním problémem fiktivní obce, přičemž základní osa řešeného problému je založena na hypotetických, ale přesto reálně vyznívajících situacích. Skupiny žáků stojí ve vzájemné názorové konfrontaci a snaží se obhájit svou pozici. Fiktivním problémem může být například vzájemná konfrontace mezi stavbou sportovního areálu nebo umožnění stavby soukromé firmě na témže místě. Žáci ve skupinách diskutují nad tím, proč by zastupitelstvo obce mělo podpořit právě jejich stanovisko, skupina druhá dělá totéž. Paralelní seskupení se při hromadné reflexi doplňují. Důležitou rolí učitele je v souvislosti s tímto výukovým materiálem především vysvětlení, že žáci se mají na chvíli oprostít od svého vlastního pohledu a nacházet argumenty pouze v přidělené perspektivě. Na proběhlou aktivitu může bezprostředně navázat též hlasování o tom, k jakému názoru by se žáci v reálných mantinelech klonili. V následující možné etapě lze podle úrovně schopností daných žáků též navázat tvorbou petice proti jednomu z pojednáváných problémů. Uvedená konfrontační

dvojice je pouhým návrhem, vyučující může dle svého uvážení přijít s jinou dvojicí problémů, například více odražející aktuální realitu okolního života žáků.

Nejvýznamnějším deklarovaným přínosem této aktivity je to, že skrze reálné situace poskytuje možnost rozvoje kritického myšlení v mantinelech životních událostí.

6.7 Záhadná amnézie

Materiál k výuce výchovy k občanství s pracovním názvem záhadná amnézie je ve svém základním módu napasován na fiktivní příběh. Vyučování za užití fiktivních příběhů či scének je nejen výbornou evokační platformou, ale je i oživujícím prvkem procesu vzdělávání v konkrétním předmětu. Aktivita spočívá v navázání na příběh, v němž hrstka lidí v dané obci či městě ztratila, neznámo proč, paměť. Tito lidé si nepamatují nic z místní historie, tradic, zkrátka vůbec nic. Úkolem žáků je vytvořit v rámci projektu průvodce pro hrstku těchto lidí. Projekt je zamýšlen jako skupinová práce, přičemž složení si žáci vybírají sami. Největším přínosem ve sféře kompetenční je rozvoj komunikativních dovedností. Aktivita též podněcuje rozvoj strategického řešení předložených úkolů, neboť si žáci ve skupinách musí práci nejprve mezi sebou rozdělit, někomu bude více vyhovovat kreslení, tak bude kreslit, někdo dohledávat informace, ale předně se musí všichni domluvit na konkrétní podobě projektu.

Závěr

Diplomová práce byla zaměřena na téma aktivní občanské společnosti, přičemž se skrze rozdělení do tří samostatných, avšak na sebe obsahem navazujících částí pokusila poodkrýt mnohá zákoutí předložené tematiky.

V rámci teoretické části bylo cílem nejen nastínit možné přístupy ke konceptu občanské společnosti, ale též přiblížit jeho vztah k dějinné lince. V teoreticky vymezeném úseku bylo poukázáno na to, že přestože má koncept jako takový sáhodlouhou tradici, není ani v dnešní době možné jeho generalizované definiční zakotvení. Definice občanské společnosti tak byla poupravena pro účely této práce v samostatném oddílu. Vedle vývoje samotného termínu byl předložen též výčet organizací a funkcí běžně spojovaných s pojednávaným tématem. Pro účely didaktického přesahu se jeví jako nejdůležitější funkce ochranná a posilující, jež podmiňují existenci samotné demokracie. Teoretický úsek též předložil základní historické milníky formování občanské společnosti na našem území a poukázal na úsilí, které muselo být pro vybudování či udržení étosu občanské společnosti vynaloženo. Jednoznačně vyplynulo, že rozvoj občanské společnosti je závislý na aktuálních historických podmínkách.

Dílčím cílem praktického úseku práce bylo za pomoci dostupných zdrojů analyzovat občanskou společnost v obci Příkosice, a to primárně s ohledem na její dějinné proměny. Na základě informací z kronik, osobních rozhovorů s významnými činiteli v obci, ale i obecních zpravodajů vzešlo několik významných poznatků. Jedním z těchto poznatků je zjištění, že tradice některých dodnes pořádaných akcí či obecních aktivit je poměrně významně ukotvena hluboko v historické lince. Příkladem by mohla být například tradice masopustních průvodů dodnes pořádaných členy SDH a dodnes propojujících Příkosice se sousedním Štítovem, sportovních memoriálů či dětemi dodnes udržovaného velikonočního křistání. Obsahové i programové jádro zůstává napříč několika desítkami let u zmíněných aktivit stále stejné. Tradice se pod vlivem změny historických mantinelů logicky modifikují, stejně jako vznikají tradice či subjekty místní občanské společnosti zcela nové. Snaha udržovat tradice založené v minulých obdobích je však v Příkosicích akcentovaná patrně. Občanská společnost je zde též poměrně dosti fragmentovaná, což z ní činí i významný bod pro okolní obce a jejich obyvatele. Výzvou příkosické občanské společnosti do budoucna je z pohledu vedení obce především zlepšení statu quo v účasti na veřejném životě obce.

Poslední úsek práce byl zasvěcen způsobu didaktického využití stanoveného tématu v hodinách výchovy k občanství na druhém stupni základních škol. Téma jako takové bylo

nejprve uvedeno do širší souvislosti skrze stěžejní body Rámcového vzdělávacího programu pro výchozí oblast a vzdělávací obor. Na základě těchto podkladů pak byly autorkou navrženy výukové materiály, které by pomohly naplnit výstupy definované Rámcovým vzdělávacím programem. Materiály byly navrženy tak, aby mohly být po individuálním zvážení vyučujícího použity univerzálně.

Primární úlohou výchovy k občanství je skrze vhodné postupy formovat žáky k odpovědné účasti v demokratickém systému. Téma aktivního občanství tak v sobě nese silné poselství rozvoje celé demokratické společnosti. Didaktické návrhy respektují všeobecně uznávaná stanoviska současného diskurzu, v němž důvěra, jakožto klíčový element existence demokracie, dosahuje největší síly na nejnižší místní úrovni, tedy na úrovni obce. Různorodá aktivní snaha o prohloubení vazeb žáků k místu, v němž žijí, v sobě skrývá potencialitu rozvoje detailnějšího demokratického citění a teoreticky tak naplňuje požadavky, jež jsou na předmět výchovy k občanství kladeny.

Seznam použitých zdrojů

BACHMANN, Pavel, 2012. *Transparentnost organizací občanské společnosti*. Recenzované monografie. Hradec Králové: Gaudeamus, ISBN 978-80-7435-235-5.

BARŠA, Pavel a CÍSAŘ, Ondřej, 2004. *Levice v postrevoluční době: občanská společnost a nová sociální hnutí v radikální politické teorii 20. století*. Politika a společnost. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, ISBN 80-7325-033-0.

BARTUŠKOVÁ, Květoslava a Jaroslava VILDOVÁ, 2011. *Žňový útulek pro děti v Příkosicích* In: PŘÍKOSICKÝ BROUSEK, 2011. *Obecní zpravodaj* [online]. Roč. 1, č. 1. Obec Příkosice, [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: https://www.obecprikosice.cz/evt_file.php?file=439.

BĚLOHOUBEK, Ivo, 2006. Globalizace a občanská společnost. In: DLOUHÁ, Jana; DLOUHÝ, Jiří a MEZŘICKÝ, Václav (ed.). *Globalizace a globální problémy: sborník textů k celouniverzitnímu kurzu „Globalizace a globální problémy“ 2005-2007*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí, s. 111-121. ISBN 80-87076-01-x.

CASTELLS, Manuel, 2008. *The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance*. The Annals of the American Academy of Political and Social Science. [online] 2008, roč. 616, č. 1, s. 78-93. ISSN 0002-7162. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/25097995>. [cit. 2024-03-12].

CÍSAŘ, Ondřej, 2003. *Vzniká globální občanská společnost? Nestátní aktéři ve světové politice*. Mezinárodní vztahy. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, roč. 38, č. 4, s. 5-23. ISSN 0323-1844.

CÍSAŘ, Ondřej, 2008. *Politický aktivismus v České republice: sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Politologická řada. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK). ISBN 978-80-7325-168-0.

CÍSAŘ, Ondřej, 2019. Politická participace a demokracie. In: *Demokracie pod lupou*. Praha: Člověk v tísni, o. p.s., s. 75–86. ISBN 978-80-7591-035-6.

ČSÚ, 2023. *Počet obyvatel v obcích k 1. 1. 2023*. [online]. [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/191186757/1300722303.pdf/58801e7b-4f05-4470-908c-7295691d4dd2?version=1.3>

DOHNALOVÁ, Marie, 2004. *Antropologie občanské společnosti: analýzy a interpretace s přihlédnutím k výsledkům vědecko-výzkumného a pedagogického zaměření Katedry oboru Občanský sektor FHS UK v Praze*. Scientia (Nadace Universitatis Masarykiana). Brno: Nadace Universitas Masarykiana, ISBN 80-7204-339-0.

FOREJT, Michal. 2023. In: PŘÍKOSICKÝ BROUSEK. *Obecní zpravodaj*. [online]. 3/2023. Obec Příkosice. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://www.obecprikosice.cz/e_download.php?file=data/editor/295cs_12.pdf&original=3_z%C3%A1%C5%99%C3%AD_2023.pdf

FRIČ, Pavol, 2015. *Občanská společnost a definice NNO, vývoj, stav a trendy*. [online] Dostupné z: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_fric_pro_web.pdf [cit. 2024-02-26].

FRIČ, Pavol, GOULLI Rochdi a kol., 2001. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*. Praha: Eurolex Bohemia, 203 s. ISBN 80-86432-04-1.

GELLNER, Ernest André, 1997. *Podmínky svobody: občanská společnost a její rivalové*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, ISBN 80-85959-27-5.

HAJŠMAN, Jan, 2015. *Brdy opět otevřené*. Plzeň: Starý most, ISBN 978-80-87338-51-3. (Hajšman, 2015)

HALÍK, Tomáš, 2010. *Tomáš Halík: Zkusme si poradit bez politiků*. Denik.cz [online]. [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/tomas-halik-politiky-kontrolujmeale20100103.html

HAVEL, Václav, 1994. *Novoroční projev prezidenta republiky Václava Havla*. [online] Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/index.html>. [cit. 2024-02-24].

HEINDLOVÁ, Jiřina, 2001. *Pamětní kniha obce Příkosic 1986–2009*. OÚ Příkosice, 194 s.

HEINDLOVÁ, Jiřina, 2002. *Pamětní kniha obce Příkosic 1986–2009*. OÚ Příkosice, 194 s.

- HEINDLOVÁ, Jiřina, 2003. *Pamětní kniha obce Příkosic 1986–2009*. OÚ Příkosice, 194 s.
- HEINDLOVÁ, Jiřina, 2004. *Pamětní kniha obce Příkosic 1986–2009*. OÚ Příkosice, 194 s.
- HEINDLOVÁ, Jiřina, 2008. *Pamětní kniha obce Příkosic 1986–2009*. OÚ Příkosice, 194 s.
- HOWARD, Marc Morjé, 2003. *The weakness of civil society in post-communist Europe*. Cambridge University Press, ISBN 9780521812238
- HUNČOVÁ, Magdalena, 2010. *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. 2., přeprac. Vyd., Praha: Wolters Kluwer Česká republika, ISBN 978-80-7357-545-8.
- JARMARA, Tomáš, 2013. *Výchova k občanství*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 978-80-7464-444-3
- JIRÁSEK, Zdeněk, 2003. Historické kořeny české občanské společnosti. In: KREJČÍ, Jaroslav a JENÍK, Zdeněk (ed.). *Česká občanská společnost a modely demokracie v 21. století: sborník statí z mezioborového 10. semináře konaného ve dnech 16. a 17. května 2003 v Krnově*. Krnov: Cesta světla, s. 102-106. ISBN 80-902981-4-1.
- KALDOR, Mary. *The Idea of Global Civil Society: International Affairs*. Vol. 79, No. 3, s. 583-593, [online]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3569364?seq=1>. [cit. 2024-03-08].
- KLÍMA, Jan, 2000. Mezinárodní prostředí a portugalská historická zkušenost – podmínky a inspirace pro českou občanskou společnost. In: VÍTEK, Miloš, ed. *Občanská společnost deset let poté: reflexe a výhledy*. Edice Prométheus. Hradec Králové: Gaudeamus, s. 137-144. ISBN 80-7041-663-7.
- KOPECKÝ, Petr a Cas MUDDE, 2003. *Uncivil Society? Contentious Politics in Post-Communist Eastern Europe*. London: Routledge, ISBN 0-203-98878-7
- KRÁKORA, Stanislav, 1935. *Pamětní kniha obce Příkosic 1926–1966*. OÚ Příkosice 167 s.
- KRÁKORA, Stanislav, 1937. *Pamětní kniha obce Příkosic 1926–1966*. OÚ Příkosice 167 s.
- KRÁKORA, Stanislav, 1939. *Pamětní kniha obce Příkosic 1926–1966*. OÚ Příkosice 167 s.
- KRONIKA SDH, Sbor dobrovolných hasičů, Příkosice

KYSELÁ, Monika. 2023. Angažovanost občanů a zájem o politiku – podzim 2023. [online] In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/demokracie-obcanska-spolecnost/5778-angazovanost-obcanu-a-zajem-o-politiku-podzim-2023>

LANG, Martin, 2017. *Příkosice: Malá knížka o obci*. Příkosice.

LOUKOTA, Antonín, 1946. *Pamětní kniha obce Příkosic 1926–1966*. OÚ Příkosice 167 s.

LOUKOTA, Antonín, 1956. *Pamětní kniha obce Příkosic 1926–1966*. OÚ Příkosice 167 s.

LOUKOTA, Antonín, 1958. *Pamětní kniha obce Příkosic 1926–1966*. OÚ Příkosice 167 s.

LOUKOTA, Antonín, 1959. *Pamětní kniha obce Příkosic 1926–1966*. OÚ Příkosice 167 s.

LOUKOTA, Antonín, 1960. *Pamětní kniha obce Příkosic 1926–1966*. OÚ Příkosice 167 s.

LOUKOTA, Antonín, 1961. *Pamětní kniha obce Příkosic 1926–1966*. OÚ Příkosice 167 s.

LOUKOTA, Antonín, 1962. *Pamětní kniha obce Příkosic 1926–1966*. OÚ Příkosice 167 s.

LOUKOTA, Antonín, 1966. *Pamětní kniha obce Příkosic 1926–1966*. OÚ Příkosice 167 s.

LUKEŠ, Václav, 2013. *Sbor dobrovolných hasičů v Příkosicích od založení až po současnost*. In: PŘÍKOSICKÝ BROUSEK, 2013. *Obecní zpravodaj*. [online]. Roč. 2, č. 3, Obec Příkosice. [cit. 2024-03-29]. Dostupné z: https://www.obecprikosice.cz/evt_file.php?file=441

LUKEŠOVÁ, Albína, 1971. *Pamětní kniha obce Příkosic 1971–1986*. OÚ Příkosice. 374 s.

LUKEŠOVÁ, Albína, 1972. *Pamětní kniha obce Příkosic 1971–1986*. OÚ Příkosice, 374 s.

LUKEŠOVÁ, Albína, 1976. *Pamětní kniha obce Příkosic 1971–1986*. OÚ Příkosice, 374 s.

LUKEŠOVÁ, Albína, 1979. *Pamětní kniha obce Příkosic 1971–1986*. OÚ Příkosice, 374 s.

LUKEŠOVÁ, Albína, 1980. *Pamětní kniha obce Příkosic 1971–1986*. OÚ Příkosice, 374 s.

LUKEŠOVÁ, Albína, 1982. *Pamětní kniha obce Příkosic 1971–1986*. OÚ Příkosice, 374 s.

LUKEŠOVÁ, Albína, 1983. *Pamětní kniha obce Příkosic 1971–1986*. OÚ Příkosice, 374 s.

- LUKEŠOVÁ, Albína, 1988. *Pamětní kniha obce Příkosic 1971–1986*. OÚ Příkosice, 374 s.
- LUKEŠOVÁ, Albína, 1990. *Pamětní kniha obce Příkosic 1971–1986*. OÚ Příkosice, 374 s.
- LUKEŠOVÁ, Albína, 1995. *Pamětní kniha obce Příkosic 1971–1986*. OÚ Příkosice, 374 s.
- LUKEŠOVÁ, Albína, 1998. *Pamětní kniha obce Příkosic 1971–1986*. OÚ Příkosice, 374 s.
- LUKEŠOVÁ, Albína, 2000. *Pamětní kniha obce Příkosic 1971–1986*. OÚ Příkosice, 374 s.
- LUKŠOVÁ, Albína, 1975. *Pamětní kniha obce Příkosic 1971–1986*. OÚ Příkosice, 374 s.
- MANSFELDOVÁ, Zdenka a KROUPA, Aleš (ed.), 2005. *Participace a zájmové organizace v České republice*. Studie (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství, ISBN 80-86429-53-9.
- MOULIS, Václav, 1926. *Pamětní kniha obce Příkosic 1926–1966*. OÚ Příkosice 167 s.
- MOULIS, Václav, 1927. *Pamětní kniha obce Příkosic 1926–1966*. OÚ Příkosice 167 s.
- MÜLLER, Karel B., 2008. *Evropa a občanská společnost: projekt evropské identity*. Knižnice Sociologické aktuality, Praha: Sociologické nakladatelství SLON, ISBN 978-80-86429-84-7.
- MÜLLER, Karel B., 2016. *Češi, občanská společnost a evropské výzvy: mezi nacionalismem a liberalismem aneb od etnické exkluze k aktivní hranici*. V Praze: Stanislav Juhaňák – Triton, ISBN 978-80-7387-865-8
- MÜLLER, Karel, 2003. *Češi a občanská společnost: pojem, problémy, východiska*. Vyd. 2. Filosofická setkávání. Praha: Triton, ISBN 80-7254-387-3.
- MÜLLER, Karel. 2004. Česká občanská společnost. Předpoklady a problémy. In: HRUBEC, Marek (ed.). *Demokracie, veřejnost a občanská společnost*. Nakladatelství Filozofického ústavu AV ČR, s. 233-251. ISBN 80-7007-211-3.
- NOVOBILSKÝ, Milan a Petr ROŽMBERSKÝ, 1995, *Hrad Homberk u Příkosic. Zapomemuté hrady, tvrze a místa 2*, Plzeň: Nadace České hrady.
- PECKA, Jindřich; BELDA, Josef a HOPPE, Jiří, 1995. *Občanská společnost (1967-1970)*. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970. Brno: Doplněk, ISBN 80-85765-50-0.

PEHE, Jiří, 2003. Občanská společnost v soudobé diskusi. In: NEKVAPIL, Václav V. *Impuls pro občanskou společnost: eseje o třetím rozměru demokracie*. 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, s. 33–52, ISBN 80-86316-53-x.

PROFANT, Martin, 2003. Na závěr k fenoménu občanské společnosti. Občanská společnost jako utopie? In: KREJČÍ, Jaroslav a JENÍK, Zdeněk (ed.). *Česká občanská společnost a modely demokracie v 21. století: sborník statí z mezioborového 10. semináře konaného ve dnech 16. a 17. května 2003 v Krnově*. Krnov: Cesta světla, s. 184-191. ISBN 80-902981-4-1.

PROFOUS, Antonín, 1951. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. 1. vyd. Praha: Česká akademie věd a umění, 629 s.

PŘÍKOSICE, © 2024. Oficiální stránky obce. [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <https://www.obecprikosice.cz/>

PŘÍKOSICE, 2021. *Zápis okrskové komise o výsledku hlasování v místním referendu*. [online]. Příkosice. [cit. 2024-04-04]. Dostupé z: <https://www.obecprikosice.cz/urad-obce/uredni-deska/zapis-okrskove-komise-o-vysledku-hlasovani-v-mistnim-referendu-832.html?ftresult=referendu+>

PŘÍKOSICKÝ BROUSEK, 2011. Obecní zpravodaj [online]. Roč. 1, č. 1. Obec Příkosice, [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: https://www.obecprikosice.cz/evt_file.php?file=439.

PŘÍKOSICKÝ BROUSEK, 2021. Obecní zpravodaj. [online]. 4/2021. Obec Příkosice. [cit. 2024-03-29]. Dostupné z: https://www.obecprikosice.cz/e_download.php?file=data/editor/295cs_4.pdf&original=prosinec%202021.pdf

RAKUŠANOVÁ, Petra a Blanka ŘEHÁKOVÁ, 2006. *Participace, demokracie a občanství v evropském kontextu*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, ISBN 80-7330-091-5.

RAKUŠANOVÁ, Petra, 2007. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy*. Sociologické disertace. Praha: Sociologický ústav AV ČR, ISBN 978-80-7330-122-4.

RVP ZV, © 2023. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2023. [cit. 2023-04-06]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/60264/>

SKOVAJSA, Marek a kol., 2010. *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál, ISBN 9788073676810.

SOKOL, Jan, 2012. Co byla, je a co není „občanská společnost?“ In: JAKL, Ladislav, LOUŽEK, Marek (ed.). *Koncept občanské společnosti: nepřítel svobodného občana?: sborník textů*. Ekonomika, právo, politika. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, s. 119–123. ISBN 978-80-87460-08-5.

STACHOVÁ, Jana, 2005. *Občanská společnost v regionech České republiky*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, ISBN 80-7330-080-x.

STRNADOVÁ, Lenka, 2008. *Současné podoby občanské společnosti: kritická perspektiva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, ISBN 978-80-7380-081-9.

SUCHÁ, Tamara, 2024. *Rozhovor se starostkou obce Příkosice*. Příkosice, 31. 3. 2024

POŘADATEL AKCÍ – KLUB ŠANCE, *Rozhovor s pořadatelem tematických zábav v Příkosicích*. Příkosice, 7. 4. 2024

ŠÝKORA, Marek, Václav LUKEŠ a František KEBRLE, 2013. *Modelářský kroužek Příkosice*. In: PŘÍKOSICKÝ BROUSEK, 2013. *Obecní zpravodaj* [online]. Roč. 3, č. 4. Obec Příkosice, [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: https://www.obecprikosice.cz/evt_file.php?file=442

ŠAMALÍK, František, 1995. *Občanská společnost v moderním státě*. Brno: Doplněk, ISBN 80-85765-45-4.

URBAN, Michal, 2011. In: ŠIMKOVÁ, Svatava. *Dobrovolníci mění svět: sborník příkladů dobré praxe: Evropský rok dobrovolnictví*. [Praha]: Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2011. ISBN 978-80-87449-15-8.

VAJDOVÁ, Tereza, 2005. *Česká občanská společnost 2004: po patnácti letech rozvoje: zpráva z projektu CIVICUS Civil Society Index pro Českou republiku*. Brno: Pro Nadaci rozvoje občanské společnosti a Fakultu humanitních studií Univerzity Karlovy vydalo Akademické nakladatelství CERM, ISBN 80-7204-379-X.

VALACH, Milan, 2006. *Češi v neklidné době*. Brno: L. Marek, ISBN 80-86263-75-4.

VILÍMEK, Tomáš, 2008. *Občanská společnost a její význam v období Pražského jara*. Paměť a dějiny, roč. 2, č. 2, s. 6–17, ISSN 1802-8241.

VÍTEK, Miloš (ed.), 2000. *Občanská společnost deset let poté: reflexe a výhledy*. Edice Prométheus, Hradec Králové: Gaudeamus, ISBN 80-7041-663-7.

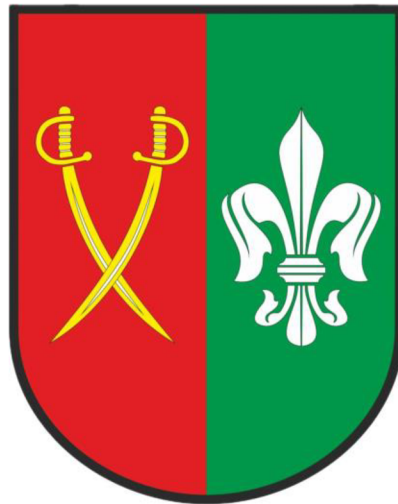
VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3., aktualiz. A rozš. Vyd. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-893-7.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, 1993. *Formování české občanské společnosti ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století*. Historický ústav Akademie věd České republiky na pomoc škole. Praha: SPN, ISBN 80-04-26141-8.

Seznam obrázků

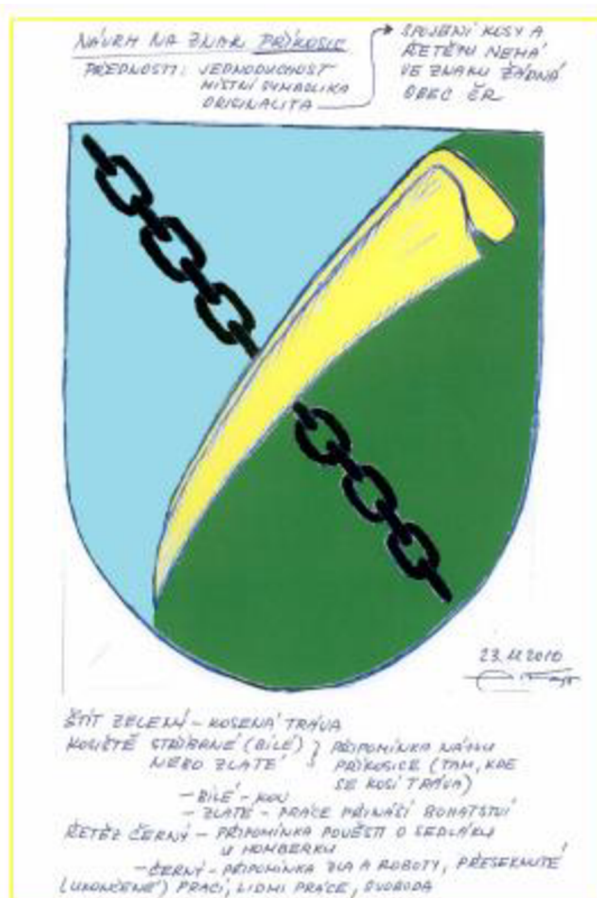
Obrázek 1 – Znak obce Příkosice	81
Obrázek 2 – Prvotní návrh obecního znaku z roku 2010	81
Obrázek 3 – Modelářský kroužek 1981.....	82
Obrázek 4 – Sbor dobrovolných hasičů Příkosice 1932.....	82
Obrázek 5 – Masopustní průvod 1973.....	83
Obrázek 6 – Masopust 2023	83
Obrázek 7 – Každoroční čištění koupaliště členy SDH	84
Obrázek 8 – Výročí 110 let od založení SDH	84
Obrázek 9 – Svěcení nové budovy hasičské zbrojnice 2017	85
Obrázek 10 – Příprava májky	85
Obrázek 11 – Myslivecké sdružení Hubert, 70. léta 20. století	86
Obrázek 12 – Vánoční výzdoba hřbitovní kaple	86
Obrázek 13 – Osazování laviček místními zahrádkáři, 2022	87
Obrázek 14 – Vysazování ovocného sadu zahrádkáři a myslivci 2022	87
Obrázek 15 - Znak TJ Čechie Příkosice.....	88
Obrázek 16 - Logo příkosických zahrádkářů.....	88
Obrázek 17 - Pomník Antonína Uxy	89
Obrázek 18 - Pomník padlým občanům Příkosic za světové války	90

Obrázek 1 – Znak obce Příkosice

Zdroj: Příkosice © 2024

Obrázek 2 – Prvotní návrh obecního znaku z roku 2010

Zdroj: Příkosický brousek, 2011, roč. 1, č. 1

Obrázek 3 – Modelářský kroužek 1981

Zdroj: Příkosický brousek, 2013, roč. 3, č. 4

Obrázek 4 – Sbor dobrovolných hasičů Příkosice 1932

Zdroj: kronika SDH

Obrázek 5 – Masopustní průvod 1973

Zdroj: kronika SDH

Obrázek 6 – Masopust 2023

Zdroj: Příkosice © 2024

Obrázek 7 – Každoroční čištění koupaliště členy SDH

Zdroj: kronika SDH

Obrázek 8 – Výročí 110 let od založení SDH

Zdroj: kronika SDH

Obrázek 9 – Svěcení nové budovy hasičské zbrojnice 2017

Zdroj: Kronika SDH

Obrázek 10 – Příprava májky

Zdroj: vlastní foto

Obrázek 11 – Myslivecké sdružení Hubert, 70. léta 20. století

Zdroj: Lang, 2017

Obrázek 12 – Vánoční výzdoba hřbitovní kaple

Zdroj: Příkosice © 2024

Obrázek 13 – Osazování laviček místními zahrádkáři, 2022

Zdroj: Příkosice © 2024

Obrázek 14 – Vysazování ovocného sadu zahrádkáři a myslivci 2022

Zdroj: Příkosice © 2024

Obrázek 15 - Znak TJ Čechie Příkosice

Zdroj: vlastní foto

Obrázek 16 - Logo příkosických zahrádkářů

Zdroj: vlastní foto

Obrázek 17 - Pomník Antonína Uxy

Zdroj: vlastní foto

Obrázek 18 - Pomník padlým občanům Příkosic za světové války

Zdroj: vlastní foto

Příloha – informovaný souhlas

Informovaný souhlas účastníka výzkumu:

Vážený pane, vážená paní,

v souladu se zásadami etické realizace výzkumu⁴⁴ Vás žádám o souhlas s Vaší účastí ve výzkumném projektu v rámci diplomové práce.

Název projektu: Aktivní občanská společnost jako téma výchovy k občanství

Řešitel projektu: Václava Čimerová, kontaktní telefon: (uvedeno pouze v tištěné podobě), kontaktní e-mail: (uvedeno pouze v tištěné podobě)

Název pracoviště: Katedra společenských věd Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Hanáček, Ph.D.

Cíl výzkumu: Cílem výzkumu je proniknout do reality občanské společnosti v obci Příkosice a porovnat ji s odrazem občanské společnosti v minulých letech.

Popis výzkumu: Kvalitativní výzkum za pomoci polostandardizovaných rozhovorů s významnými činiteli rozvoje občanské společnosti ve zmíněné obci bude sloužit jako doplňkový materiál k praktické části výše uvedené diplomové práce. Bude zároveň základním zdrojem k bližšímu proniknutí do soudobé reality občanské společnosti. Získaná data budou plně respektovat povahu výzkumu a nebudou tedy použita pro jiné než deklarované výzkumné účely. Originální audiozáznamy budou archivovány pouze u výzkumníka. Účastník výzkumu má plné právo kdykoliv a bez udání bližších důvodů od rozhovoru odstoupit, stejně tak jako nezodpovědět na otázky, na které zodpovědět nechce.

.....
datum a podpis řešitele projektu

⁴⁴ Všeobecnou deklaraci lidských práv, nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů) a dalšími obecně závaznými právními předpisy (jimiž jsou zejména Helsinská deklarace přijatá 18. Světovým zdravotnickým shromážděním v roce 1964, ve znění pozdějších změn (Fortaleza, Brazílie, 2013), zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, zejména ustanovení jeho § 28 odst. 1, a Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině publikované pod č. 96/2001 Sb. m. s., jsou-li aplikovatelné).

Prohlášení a souhlas účastníků s jejich zapojením do výzkumu:

Prohlašuji a svým níže uvedeným vlastnoručním podpisem potvrzuji, že dobrovolně souhlasím s účastí ve výše uvedeném projektu a že jsem měl/a možnost si řádně a v dostatečném čase zvážit všechny relevantní informace o výzkumu, zeptat se na vše podstatné týkající se účasti ve výzkumu a že jsem dostal/a jasné a srozumitelné odpovědi na své dotazy. Byl/a jsem poučen/a o právu odmítnout účast ve výzkumném projektu nebo svůj souhlas kdykoli odvolat bez represí.

Jméno a příjmení účastníka:..... Datum narození:.....

Adresa trvalého bydliště účastníka:.....

Podpis účastníka: